

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Διερεύνηση παραγόντων που επηρεάζουν τη συμμετοχή των πολιτών
σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος»**

Καζάρη Γ. Βαλασία

ΒΟΛΟΣ 2022

UNIVERSITY OF THESSALY
DEPARTMENT OF ICHTHIOLOGY AND AQUATIC
ENVIRONMENT AND
DEPARTMENT OF SPECIAL EDUCATION

JOINT POSTGRADUATE PROGRAMME
«EDUCATION FOR SUSTAINABILITY AND THE
ENVIRONMENT»

JOINT POSTGRADUATE MASTER'S THESIS

«Factors influencing people's participation in action for environmental protection»

Kazlari G. Valasia

VOLOS 2022

© ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, 2022

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (Μ.Δ.Ε.), η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών: Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον και τα λοιπά αποτελέσματα αυτής αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, όπου εκπονήθηκε η Μ.Δ.Ε. καθώς και τον Επιβλέποντα Καθηγητή και την Επιτροπή Αξιολόγησης.

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

1. Ματσιώρη Στεριανή, Καθηγήτρια Γ.Ι.Υ.Π., Π.Θ., Επιβλέπουσα.
2. Δρίτσας Σοφοκλής, Δρ., Μέλος Ε.ΔΙ.Π., Βαθμίδα Α΄, Π.Θ., Μέλος.
3. Παρασκευόπουλος Στέφανος, Καθηγητής, ΠΤΕΑ, Π.Θ., Μέλος.

Στον Βασίλη μου και στον μικρό μου Ανδριανό

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας και ήταν συνοδοιπόροι σε αυτό το ταξίδι γνώσης και έρευνας. Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω την καθηγήτριά μου, την Επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας, την κα Ματσιώρη Στεριανή, που ήταν φάρος φωτεινός σε όλο αυτό το ταξίδι μέσα από την πολύτιμη καθοδήγησή της και την αμέριστη βοήθειά της.

Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους γονείς μου για την μεγάλη τους βοήθεια και κατανόηση κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος, θα ήθελα να ολοκληρώσω τις ευχαριστίες μου μέσα από ένα δίστιχο του Κ.Π.

Καβάφη:

«Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι.

Χωρίς αυτήν δε θα 'βγαίνες στο δρόμο.»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία μια έρευνα σχετικά με τα περιβαλλοντικά κίνητρα που επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων των ανθρώπων για την υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς υπέρ του περιβάλλοντος. Έγινε μελέτη των βασικών θεωριών συμπεριφοράς, όπως του μοντέλου ενεργοποίησης κανόνα (The Norm Activation Model), της θεωρίας προγραμματισμένης συμπεριφοράς (Theory of Planned Behavior), της θεωρίας αξίας – πίστης – κανόνα (Value – Belief – Norm Theory), της θεωρίας του αυτοπροσδιορισμού (Self – Determination Theory), του μοντέλου φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς (Model of Pro-environmental Behavior), το εννοιολογικό μοντέλο κινήτρων για την υιοθέτηση βιώσιμων καινοτομιών (The conceptual model on motivations to adopt sustainable innovations) και τα πράσινα περιβαλλοντικά κίνητρα (Green Environmental Motivation). Ακόμη μελετήθηκαν και τρεις κλίμακες αξιολόγησης περιβαλλοντικών κινήτρων: η κλίμακα κινήτρων που αφορούν το περιβάλλον (Motivation Toward the Environment Scale), η κλίμακα περιβαλλοντικών κινήτρων (Environmental Motives Scale) και η κλίμακα πολλαπλών κινήτρων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος (Multi – motives toward Environmental Protection Scale). Στη συνέχεια γίνεται μια σύντομη παρουσίαση των παραγόντων που εμποδίζουν την ενεργοποίηση των περιβαλλοντικών κινήτρων. Τέλος γίνεται μια ομαδοποίηση των κινήτρων με βάση κοινά τους χαρακτηριστικά.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει εκπονηθεί στα πλαίσια των σπουδών μου στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον» του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντικά κίνητρα, συμπεριφορά, κλίμακες, εμπόδια

ΠΕΡΙΟΧΟΜΕΝΑ

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1.	Ορισμοί	3
1.1.1.	Περιβαλλοντική συμπεριφορά	3
1.1.2.	Πρόθεση	4
1.1.3.	Περιβαλλοντισμός (environmentalism).....	5
1.1.4.	Κίνητρα.....	5
1.1.5.	Περιβαλλοντικά κίνητρα	5
1.1.6.	Εμπόδια	6
1.2.	Θεωρίες συμπεριφοράς και η περιβαλλοντική τους διάσταση	6
1.2.1.	Μοντέλο ενεργοποίησης κανόνα.....	6
1.2.2.	Θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς	7
1.2.3.	Η θεωρία Αξία – Πεποίθηση - Κανόνας της οικολογίας.....	9
1.2.4.	Θεωρία του αυτοπροσδιορισμού	11
1.2.5.	Μοντέλο Φιλοπεριβαλλοντικής Συμπεριφοράς	14
1.2.6.	Θεωρία διαμόρφωσης στόχων	14
1.2.7.	Εννοιολογικό μοντέλο κινήτρων για την υιοθέτηση βιώσιμων καινοτομιών.....	17
1.2.8.	Πράσινα περιβαλλοντικά κίνητρα	18
1.3.	Κλίμακες αξιολόγησης των περιβαλλοντικών κινήτρων.....	19
1.3.1.	Κλίμακα Περιβαλλοντικών Κινήτρων	19

1.3.2.	Κλίμακα κινήτρων που αφορούν το περιβάλλον	20
1.3.3.	Κλίμακα πολλαπλών κινήτρων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος.....	21
1.4.	Ανασταλτικοί παράγοντες των περιβαλλοντικών κινήτρων – εμπόδια.....	23
1.5.	Σκοπός και επιμέρους στόχοι της έρευνας	28
2.	ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ/ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	29
2.1.	Μέθοδος βιβλιογραφικής ανασκόπησης.....	29
2.2.	Μέθοδος δειγματοληψίας – Δείγμα.....	29
2.3.	Μέθοδος συλλογής δεδομένων – Ερωτηματολόγιο	30
2.4.	Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων έρευνας.....	32
3.	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	33
3.1.	Δημογραφικά και ατομικά στοιχεία συμμετεχόντων στην έρευνα	33
3.1.1.	Φύλο.....	33
3.1.2.	Ηλικία.....	33
3.1.3.	Οικογενειακή κατάσταση.....	34
3.1.4.	Αριθμός παιδιών.....	34
3.1.5.	Εκπαίδευση	35
3.1.6.	Τόπος κατοικίας	36
3.1.7.	Ποιότητα ζωής στον τόπο κατοικίας.....	37
3.1.8.	Επάγγελμα.....	38
3.1.9.	Προσωπικό και οικογενειακό εισόδημα.....	39
3.1.10.	Πλεονεκτήματα / Προβλήματα της ζωής στον τόπο κατοικίας	39

3.2.	Οικολογικό προφίλ	40
3.3.	Περιβαλλοντικές γνώσεις	41
3.4.	Κλίμακα περιβαλλοντικής συμπεριφοράς	42
3.5.	3.5. Κλίμακα LCN	49
3.6.	Κλίμακα MEPS.....	50
3.6.1.	Κίνητρα και φύλο.....	51
3.6.2.	Κίνητρα και επίπεδο εκπαίδευσης	51
3.6.3.	Κίνητρα και οικογενειακή κατάσταση	52
3.6.4.	Κίνητρα και ηλικία.....	52
3.6.5.	Κίνητρα και επάγγελμα	58
3.6.6.	Κίνητρα και οικολογική συμπεριφορά.....	58
3.7.	Κλίμακα MTES.....	63
4.	ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	72
5.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79
6.	ABSTRACT	89

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βλέποντας κανείς να γίνονται όλο και πιο εμφανείς οι επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης αισθάνεται την ανάγκη να βρει τρόπους άμεσης δράσης, ώστε να αναχαιτίσει την κλιματική αλλαγή και να περιορίσει την περαιτέρω υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Τι είναι όμως αυτό που μας ωθεί να υιοθετήσουμε μια φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά;

Η επιβίωση των ανθρώπων, σε αυτόν εδώ τον πλανήτη που ονομάζεται γη, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το φυσικό περιβάλλον. Επομένως θα πρέπει να διατηρείται μια ισορροπία μεταξύ της κατανάλωσης φυσικών πόρων από τους ανθρώπους και της δυνατότητας του φυσικού περιβάλλοντος να ανανεώνεται. Εν τούτοις οι άνθρωποι πολλές φορές πράττουν ξεχνώντας την εξάρτησή τους από τη φύση και λειτουργούν ως ανεξάρτητοι από αυτή (Schultz P.W., 2002a).

Μία από τις σημαντικότερες (περιβαλλοντικές) προκλήσεις που θα πρέπει να αντιμετωπίσουμε τα επόμενα χρόνια είναι η μείωση της χρήσης ορυκτής ενέργειας και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ένας βασικός άξονας είναι αντιμετώπισης της πρόκλησης αυτής είναι η μετάβαση σε καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες που χρησιμοποιούν είτε λιγότερη ενέργεια (π.χ. λαμπτήρες led) είτε βασίζονται σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (π.χ. φωτοβολταϊκά) (Noppers E.H., K. Keizer, J.W. Bolderdijk, L. Steg, 2014).

Στις περιβαλλοντικές αυτές προκλήσεις βασικό ρόλο διαδραματίζουν οι ανθρώπινες ικανότητες, όπως η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού που συνεπάγεται όλο και περισσότερη χρήση γης για κατοίκηση και παραγωγή, πιο έντονη χρήση φυσικών πόρων και απελευθέρωση επικίνδυνων υποπροϊόντων παραγωγής στα οικοσυστήματα.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή του κλίματος, τη ρύπανση, η εξάντληση των φυσικών πόρων και η μείωση της βιοποικιλότητας (Oskamp, S., 2000). Επιπλέον οι προκαταλήψεις και οι γνωστικοί περιορισμοί εμποδίζουν τις σωστές ερμηνείες των αποδεικτικών στοιχείων, με αποτέλεσμα οι συναισθηματικές άμυνες να ενθαρρύνουν την άρνηση και την πόλωση της ομάδας κι έτσι άλλα κίνητρα να υπερισχύουν των φιλοπεριβαλλοντικών προθέσεων (Guber, E. L., 2013; Steg, L., Bolderdijk, J. W., Keizer, K. E., & Perlaviciute, G., 2014).

Οι περιβαλλοντικές αλλαγές έχουν ως συνέπεια την απειλή της ατομικής και κοινωνικής ευημερίας προκαλώντας όλο και περισσότερο άγχος για την παγκόσμια περιβαλλοντική αλλαγή, αλλά και για τις κοινωνικές ανισότητες της διαφορετικότητας της ευπάθειας και των επιπτώσεων (Clayton, S., Devine-Wright, P., Swim, J., Bonnes, M., Steg, L., Whitmarsh, L., & Carrico, A., 2016).

Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων απαιτεί σημαντικές και επείγουσες δράσεις για τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων και άμεση ανάληψη δράσης που θα περιλαμβάνουν, εκτός από την υιοθέτηση ανανεώσιμων πόρων και τη χρήση βιώσιμων καινοτομιών, επιπλέον δράσεις όπως την εφαρμογή διαφόρων μέτρων ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων, όπως είναι η θερμομόνωση και την αλλαγή της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε ο,τι αφορά τον περιορισμό των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπως για παράδειγμα η προτίμηση της χρήσης ποδηλάτου αντί του αυτοκινήτου (Steg L., 2016).

Έτσι λοιπόν θα πρέπει να αναζητηθούν οι παράγοντες εκείνοι που επηρεάζουν, είτε θετικά είτε αρνητικά, την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των ανθρώπων. Η κατανόηση των πολυδιάστατων αυτών παραγόντων, που μπορεί να είναι είτε ψυχολογικοί, είτε κοινωνικοί, είτε γνωστικοί είτε διαρθρωτικοί θα μπορούσε να δώσει

πολύ σημαντικά στοιχεία στους υπεύθυνους πολιτικής χάραξης, είτε σε παγκόσμια κλίμακα είτε σε πιο τοπική κλίμακα, ώστε να μπορέσει να γίνει σωστός σχεδιασμός και να αναπτυχθούν αποτελεσματικές στρατηγικές που να θα έχουν ως στόχο την αλλαγή της συμπεριφοράς των ανθρώπων με φιλοπεριβαλλοντικό προσανατολισμό, ώστε να επιτευχθεί ένα μέλλον πιο βιώσιμο για όλους.

Για την υλοποίηση της έρευνας αυτής έγινε αρχικά μία εκτενής βιβλιογραφική ανασκόπηση πάνω στο θέμα των περιβαλλοντικών κινήτρων με σκοπό την αναζήτηση των σχετικών θεωριών της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής ψυχολογίας σχετικά με τους μηχανισμούς εκείνους που ωθούν τα άτομα στην εκτέλεση φιλοπεριβαλλοντικών δράσεων, τον εντοπισμό των πιο σημαντικών, την μεταξύ τους αλληλεπίδραση αλλά και των ανασταλτικών παραγόντων, των εμποδίων που επηρεάζουν τα περιβαλλοντικά κίνητρα.

1.1. Ορισμοί

1.1.1. Περιβαλλοντική συμπεριφορά

Η αναζήτηση τρόπων αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων έχει οδηγήσει την ψυχολογία σε μια πληθώρα ιδεών σχετικά με τις θεωρίες της κοινωνικής αλλαγής που θα προωθήσουν μια βιώσιμη περιβαλλοντική συμπεριφορά (De Young, 2014).

Σύμφωνα με τους Alisat και Riemer όταν αναφερόμαστε στην περιβαλλοντική συμπεριφορά εννοούμε όλες εκείνες τις συμπεριφορές των ατόμων που έχει θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον (Alisat S., Riemer M., 2015).

Παρόμοια θεώρηση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς έχουν και οι Steg και Vlek (Steg L., Vlek Ch., 2009), οι οποίοι θεωρούν ως περιβαλλοντική τη συμπεριφορά

εκείνη που βλάπτει κατά το ελάχιστο δυνατό το περιβάλλον ή θα μπορούσε και να το ωφελεί.

Περιβαλλοντική συμπεριφορά, είναι η συμπεριφορά που υιοθετείται και εκτελείται με σκοπό την αλλαγή του περιβάλλοντος σύμφωνα με τον (Stern P., 2000)

Μεγάλος αριθμός μελετών έχουν δώσει βαρύτητα σε διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν την περιβαλλοντική συμπεριφορά του ανθρώπου, όπως οι αξίες, οι κανόνες, οι στάσεις και οι προθέσεις (Fornara F., Pattitoni P., Mura M., Strazzera E., 2016).

Οι Steg L., Bolderdijk J. W., Keizer K., Perlaviciute G. (Steg, L., Bolderdijk, J. W., Keizer, K. E., & Perlaviciute, G., 2014) προτείνουν θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο προτείνονται στρατηγικές αλλαγής μιας συμπεριφοράς καθιστώντας την φιλοπεριβαλλοντική. Σε αυτό το ολοκληρωμένο πλαίσιο ενθάρρυνσης φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς (Integrated Framework for Encouraging Pro-environmental Behaviour – IFEP), όπως ονομάζεται, οι ερευνητές υποστηρίζουν πως μια φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά μπορεί να υιοθετηθεί μάεσα από την ενίσχυση των κανονιστικών κινήτρων, τα οποία κανονιστικά κίνητρα οδηγούν τους ανθρώπους στο να δίνουν ιδιαίτερη σημασία και να εστιάζουν την προσοχή τους στις πιθανές συνέπειες που μπορεί να έχει η υιοθέτηση και εκτέλεση μιας συμπεριφοράς τους στο ίδιο το περιβάλλον.

1.1.2. Πρόθεση

Με τον όρο πρόθεση εννοούμε την ετοιμότητα των ατόμων ώστε να συμμετάσχουν σε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά (Ajzen I., 1991). Η πρόθεση είναι αυτή που μπορεί να μας δώσει εξηγήσεις για ένα μέρος των μεταβολών της συμπεριφοράς (Klöckner Chr. A., 2013).

1.1.3. Περιβαλλοντισμός (environmentalism)

Ως περιβαλλοντισμός ορίζεται η τάση του ατόμου για υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς και εκτέλεσης δράσης, η οποία θα έχει φιλοπεριβαλλοντική πρόθεση (Stern P., 2000).

1.1.4. Κίνητρα

Τα κίνητρα είναι μια εννοιολογική κατασκευή που προσπαθεί να εξηγήσει τις ενέργειες, τις επιθυμίες και τις ανάγκες του ατόμου. Ένα κίνητρο είναι αυτό που ωθεί ένα άτομο να φερθεί με συγκεκριμένο τρόπο και ίσως και να το επαναλάβει, ή τουλάχιστον να αναπτύξει μια πρόθεση για συγκεκριμένη συμπεριφορά (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017a). Τα κίνητρα αποτελούν μια εσωτερική δύναμη του ανθρώπου, η οποία είναι αυτή που ενεργοποιεί, υποστηρίζει και προωθεί τις δραστηριότητες του ατόμου προς έναν συγκεκριμένο στόχο (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017b).

Τα κίνητρα μπορούμε να τα διακρίνουμε μεταξύ ενός συστήματος κινήτρων που αφορά θετικές ευχάριστες εμπειρίες και ένα σύστημα κινήτρων που αφορά αρνητικές ή οδυνηρές εμπειρίες (Gollwitzer P.M., J.A. Bargh, 1996).

Ως κίνητρο εννοείται είτε η αιτία για την υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης συμπεριφορά είτε ένα ισχυρό εγγενές έναυσμα, που ωθεί το άτομο σε μια οργανωμένη υιοθέτηση συμπεριφοράς (Kollmuss A., Agyeman J., 2002)

1.1.5. Περιβαλλοντικά κίνητρα

Ως περιβαλλοντικά κίνητρα νοούνται όλες εκείνες οι αιτίες που μας παρακινούν να ενστερνιστούμε έναν τρόπο ζωής και συμπεριφοράς πιο βιώσιμο για τον πλανήτη μας (De Young, 2014).

Τα περιβαλλοντικά κίνητρα πρέπει να ενεργοποιούνται από το γνωστικό σύστημα του ανθρώπου και τα εξωτερικά ερεθίσματα της περιβαλλοντικής ρύπανσης (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017a). Τα περιβαλλοντικά κίνητρα στηρίζονται κυρίως σε ανθρώπινες πρωτοβουλίες που έχουν τη δυνατότητα να παρακινήσουν τα άτομα, ώστε αυτά να προβούν στη μείωση ή ακόμα στην εγκατάλειψη αναγκών τους που επηρεάζουν αρνητικά το περιβάλλον. Τα περιβαλλοντικά κίνητρα είναι αυτά που οδηγούν στην υιοθέτηση και εφαρμογή μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017b).

1.1.6. Εμπόδια

Τα εμπόδια ή αλλιώς οι περιοριστικοί παράγοντες, είτε ως φραγμοί, όπως αναφέρονται από τους Kollmus και Agyeman (Kollmuss A., Agyeman J., 2002), είτε ως παράγοντες που σχετίζονται με τα συμφραζόμενα (contextual factors) (Steg & Vlek, 2009), είναι μια θεωρητική κατασκευή, που έχουν – μαζί με τα κίνητρα – έναν καθοριστικό ρόλο στην λήψη των αποφάσεων των ανθρώπων. Εκτός από τα διαρθρωτικά (structural) και τα συσχετιζόμενα (contextual) εμπόδια, ο Gifford (Gifford R., 2011) αναφέρει και ψυχολογικά εμπόδια όπως για παράδειγμα τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ενός ατόμου.

1.2. Θεωρίες συμπεριφοράς και η περιβαλλοντική τους διάσταση

1.2.1. Μοντέλο ενεργοποίησης κανόνα (The Norm Activation Model - NAM)

Η θεωρία της ενεργοποίησης κανόνα αναπτύχθηκε από τον Schwartz (Schwartz S. H., 1977) και κινείται στο πλαίσιο της αλτρουιστικής συμπεριφοράς. Κεντρική ιδέα

του μοντέλου αυτού είναι πως μια αλτρουιστική συμπεριφορά υιοθετείται από κάποιο άτομο παρακινούμενο από συναισθήματα ηθικής υποχρέωσης, έτσι ώστε να συμπεριφέρεται σύμφωνα με τους προσωπικούς του κανόνες. Επομένως οι προσωπικοί κανόνες είναι αυτοί που παίζουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο μοντέλο αυτό κι ως εκ τούτου είναι αυτοί που θα βοηθήσουν και θα συντελέσουν στην εκτίμηση μιας ατομικής συμπεριφοράς. Οι προσωπική κανόνες του κάθε ατόμου επηρεάζονται από δύο διαφορετικούς παράγοντες: τους κοινωνικούς παράγοντες, την επίγνωση ότι η υιοθέτηση και η εκτέλεση (ή η απόρριψη και μη εκτέλεση) μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς από το άτομο έχει ορισμένες συνέπειες, και το αίσθημα της ευθύνης για την εκτέλεση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς.

Το μοντέλο προτείνει πως ένα άτομο θα πρέπει πρωτίστως να είναι γνώστης των συνεπειών μιας συμπεριφοράς κι έτσι να έχει την ευθύνη για την συμπεριφορά του αυτή. Με τη σειρά τους, τα συναισθήματα ευθύνης είναι αυτά που θα καταστήσουν ενεργούς τους προσωπικούς κανόνες, οι οποίοι προσωπικοί κανόνες θα δώσουν ώθηση στην υιοθέτηση της ατομικής συμπεριφοράς (De Groot J.I., M., Linda Steg M., 2010)

1.2.2. Θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς (Theory of planned behavior – TPB)

Η θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς (Theory of planned behavior) του Ajzen (Ajzen I., 1991) είναι μια θεωρία που έχει ως βασική της υπόθεση ότι μια συμπεριφορά είναι προγραμματισμένη, άρα αποτελεί μια σκόπιμη συμπεριφορά και κάνει σύνδεση των πεποιθήσεων με τη συμπεριφορά που μπορεί να υιοθετήσει ένα άτομο. Σύμφωνα λοιπόν με τη θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς TPB, η **οποιαδήποτε δράση / συμπεριφορά που υιοθετείται από ένα άτομο παρακινείται από**

τρεις βασικές εννοιολογικές κατασκευές εκτιμήσεων: οι πεποιθήσεις ως προς τη συμπεριφορά (behavioral beliefs), οι υποκειμενικοί κανόνες (normative beliefs) και οι πεποιθήσεις ελέγχου (control beliefs). Οι πεποιθήσεις ως προς τη συμπεριφορά σχετίζονται με τις πιθανές συνέπειες από την υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς και αποτελούν ένδειξη του κατά πόσο ένα άτομο είναι σε ετοιμότητα ώστε να υιοθετήσει μια συγκεκριμένη συμπεριφορά (Ajzen I., 2006). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι πεποιθήσεις ως προς τη συμπεριφορά να οδηγούν άλλοτε σε ευνοϊκή στάση απέναντι σε μια συμπεριφορά κι άλλοτε σε δυσμενή στάση ως προς τη συγκεκριμένη κάθε φορά συμπεριφορά (Yara Arafat, Mohamed Izham Mohamed Ibrahim, 2018). Οι υποκειμενικοί κανόνες αφορούν τις αντιλήψεις του ατόμου για τους κοινωνικούς κανόνες, οι οποίες μπορεί να αποτελούν κοινωνικές πιέσεις που αισθάνονται τα άτομα για την υιοθέτηση ή όχι μιας συμπεριφοράς ή μπορεί να σχετίζονται με τις προσδοκίες, που αντιλαμβάνεται το άτομο, πως έχουν οι σημαντικοί άλλοι (π.χ. οικογένεια) για την υιοθέτηση και εκτέλεση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς και οι πεποιθήσεις ελέγχου σχετίζονται με την ύπαρξη κάποιων παραγόντων, οι οποίοι, ενδέχεται, να επηρεάζουν την απόδοση μιας συμπεριφοράς είτε διευκολύνοντάς την είτε εμποδίζοντάς την (Ajzen I., 2001). Από τις πεποιθήσεις ελέγχου απορρέει και μια άλλη εννοιολογική κατασκευή, αυτή του αντιληπτού ελέγχου συμπεριφοράς (perceived behavioral control), που αναφέρεται στο πώς αντιλαμβάνεται ένα άτομο την ευκολία ή τη δυσκολία στην υιοθέτηση και εκτέλεση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς από τον ίδιο. Ως εκ τούτου ο αντιληπτός έλεγχος συμπεριφοράς σχετίζεται με την θεώρηση του ατόμου ως προς την ικανότητα του ίδιου να υιοθετήσει και να φέρει εις πέρας τη συγκεκριμένη συμπεριφορά (Kiriakidis S., 2016).

Η θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς, εισάγοντας την έννοια των πεποιθήσεων στην απόφαση υιοθέτησης μια συμπεριφοράς, έχει εφαρμοστεί και στον

τομέα της περιβαλλοντικής ψυχολογίας, όπου μέσα από έρευνες εξάγονται συμπεράσματα για το πώς οι στάσεις, οι προσωπικοί κανόνες και ο αντιληπτός έλεγχος επηρεάζει την υιοθέτηση μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς.

1.2.3. Η θεωρία Αξία – Πεποίθηση - Κανόνας της οικολογίας (Value – Belief – Norm Theory)

Το 1999 αναπτύχθηκε από τους Stern, Dietz, Abel, Guagnan και Kalof (Stern P., Dietz Th., Abel Tr., Guagnaro Gr., Kalof L., 1999) η θεωρία της Αξίας - Πεποίθησης – Κανόνα (VBN theory) της οικολογίας. Η θεωρία προτείνει τρεις βασικούς άξονες που επηρεάζουν την οικολογική κοσμοθεωρία του κάθε ατόμου.

Ο πρώτος άξονας αφορά την ενεργοποίηση των ηθικών κανόνων (Moral Norm Activation) και βασίζεται στη θεωρία του μοντέλου ενεργοποίησης κανόνα (NAM) του Schwartz. Με βάση τη θεωρία αυτή οι φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές είναι αποτέλεσμα των προσωπικών ή ηθικών κανόνων του κάθε ατόμου. Τέτοιου είδους φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές υιοθετούνται από άτομα που έχουν την πεποίθηση πως η συγκεκριμένη περιβαλλοντική κατάσταση αποτελεί απειλή είτε τους άλλους ανθρώπους, είτε για άλλα είδη, είτε για τη βιόσφαιρα, οπότε έχουμε ενεργοποίηση του προσωπικού κανόνα της επίγνωσης των συνεπειών (awareness of consequences – AC). Ακόμη η πεποίθηση του ατόμου πως με την υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς θα μπορέσει να αποτρέψει κάποιες αρνητικές συνέπειες οδηγεί στην ενεργοποίηση του προσωπικού κανόνα της περιγραφής της ευθύνης (ascription of responsibility – AR).

Ο δεύτερος άξονας αναφέρεται στις προσωπικές αξίες (personal values) και αφορά τη σύνδεση της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς με κάποιες βασικές

κατηγορίες αξιών. Οι βασικές αυτές κατηγορίες αξιών που συνδέονται με την περιβαλλοντική συμπεριφορά, άρα μπορούν να περιγραφούν και ως περιβαλλοντικές αξίες, χωρίζονται σε τρεις τύπους αξιών: της ιδιοτέλειας (self-interest), του αλτρουισμού προς τους τους συνανθρώπους και του αλτρουισμού προς τα άλλα έμβια όντα και τη βιόσφαιρα (Stern P.C., Kalof L., Dietz Th. Guagnano Gr., 1995).

Ο τρίτος άξονας είναι η νέα οικολογική ιδεολογική δομή (New Ecological Paradigm – NEP), η οποία είναι μια οικολογική κοσμοθεωρία που υποστηρίζει την άποψη πως οι άνθρωποι με τις συμπεριφορές τους και τις ενέργειες τους επηρεάζουν αρνητικά το περιβάλλον και την εύθραυστη βιόσφαιρα. Η οικολογική κοσμοθεωρία είναι μια κοσμοθεωρία που ωθεί το άτομο να εστιάσει στις πρωτόγονες προσωπικές του πεποιθήσεις και στην επίγνωση των συνεπειών ως προς τη σχέση του με τη φύση. Οι οικολογικές κοσμοθεωρίες μετρούνται με την κλίμακα NEP (New Ecological Paradigm Scale) που ανέπτυξε ο Dunlap με τους συνεργάτες του (Dunlap R.E., Van Liere K.D., Mertig A.G. , Jones R.E., 2000).

Η βασική υπόθεση του Stern είναι πως οι περιβαλλοντικές αξίες του κάθε ατόμου επηρεάζουν τις πεποιθήσεις και οι πεποιθήσεις επηρεάζουν, οι οποίες πεποιθήσεις επηρεάζουν με τη σειρά τους τους προσωπικούς κανόνες. Η συγκεκριμένη θεωρία είναι αποτέλεσμα μιας σύνδεσης τριών διαφορετικών θεωριών. Συνδέει τη θεωρία της ενεργοποίησης του κανόνα (NAM theory) του Schwartz (Schwartz S. H., 1977) , τη θεωρία αξίας (Stern P. C., Dietz Th., 1994) και τις οικολογικές κοσμοθεωρίες (NEP) μέσα από μία αλληλουχία αιτιωδών συνδέσεων και επιρροών που καταλήγουν στην υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς (Stern P., 2000). Η θεωρία υποστηρίζει πως αν ένα άτομο πιστεύει ότι το οι περιβαλλοντικές συνθήκες βρίσκονται σε απειλή, έχει δηλαδή επίγνωση των συνεπειών, και πιστεύει επίσης πως αν αναλάβει δράση η απειλή αυτή θα μειωθεί,

έχει δηλαδή την αίσθηση της ευθύνης, τότε ενεργοποιούνται οι προσωπικοί κανόνες του ατόμου, που με τη σειρά τους επηρεάζουν την υιοθέτηση συμπεριφορών με φιλοπεριβαλλοντική πρόθεση. Αυτό συνεπάγεται πως για την υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς, βασική προϋπόθεση είναι η ενεργοποίηση των προσωπικών κανόνων του ατόμου. Επομένως η αναγνώριση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και η συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποτελούν βασική γνωστική προϋπόθεση για την ενεργοποίηση των ηθικών κανόνων του ατόμου, που θα γίνει η κινητήρια δύναμη για την υιοθέτηση μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς (Bamberg S., Möser G., 2007). Οι αξίες που κατά βάση επηρεάζουν την ενεργοποίηση των προσωπικών κανόνων και εν συνεχεία την ανάληψη περιβαλλοντικής δράσης είναι κυρίως οι αλτρουιστικές αξίες. Υπάρχουν και κάποιες αξίες που επηρεάζουν αρνητικά την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά και γίνονται εμπόδια, όπως είναι για παράδειγμα οι «παραδοσιακές» αξίες.

1.2.4. Θεωρία του αυτοπροσδιορισμού (self-determination theory - SDT)

Η θεωρία του αυτοπροσδιορισμού προτάθηκε από τους Deci και Ryan επικεντρώνεται στην αναζήτηση των κινήτρων πίσω από την συμπεριφορά ή τις επιλογές του ατόμου σε μια δεδομένη χρονική στιγμή (Deci E. L., Ryan R. M., 2000). Σύμφωνα λοιπόν με τους Deci και Ryan οι άνθρωποι παρακινούνται από τρεις βασικές έμφυτες ψυχολογικές ανάγκες τους: την αυτονομία, την ικανότητα και τη σχετικότητα. Η αυτονομία (autonomy), όπου οι άνθρωποι αισθάνονται μεγαλύτερη ικανοποίηση και αποδίδουν καλύτερα όταν παρακινούνται αυτόνομα κι αισθάνονται πως έχουν τον έλεγχο των επιλογών τους (κίνητρο ελέγχου), σε αντίθεση με την περίπτωση που κάποιος τρίτος

τους παρακινήσει λέγοντάς τους τι πρέπει να κάνουν (Assche J., Kaap-Deeder, Audenaert E., De Schryver M., Vansteenkiste M., 2018). Η ικανότητα (competence) αναφέρεται στην έμφυτη ανάγκη των ανθρώπων να αισθάνονται ότι είναι ικανοί για κάτι κι έτσι αναζητούν την επιβεβαίωση της ικανότητάς τους. Η σχετικότητα (relatedness), η οποία αναφέρεται στην επιθυμία των ανθρώπων να είναι συνδεδεμένοι με τους άλλους εστιάζει ο όρος σχετικότητα. Οι άνθρωποι θέλουν να αγαπούν και να φροντίζουν τους άλλους, αλλά και να αγαπιούνται και να τους φροντίζουν οι άλλοι. Επομένως λοιπόν σχετίζεται με την ανάγκη των ανθρώπων να αισθάνονται ασφάλεια κι ότι είναι ενταγμένα μέλη του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η Θεωρία του Αυτοπροσδιορισμού (SDT) υποστηρίζει πως η συμπεριφορά των ανθρώπων επηρεάζεται από διαφορετικά είδη κινήτρων, ανάλογα με το επίπεδο αυτοπροσδιορισμού του ατόμου για την συγκεκριμένη κάθε φορά συμπεριφορά. Έτσι, αυτοί οι διαφορετικοί τύποι κινήτρων θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες κινήτρων: τα εσωτερικά κίνητρα (internal motivation), τα εξωτερικά κίνητρα (extrinsic motivation) και την έλλειψη κινήτρων (amotivation). Τα εσωτερικά κίνητρα ωθούν τους ανθρώπους να ενεργούν με βάση τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα και τις προσωπικές τους επιλογές (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998). Ως εσωτερικό (intrinsic) κίνητρο ορίζεται η φυσική, εσωτερική τάση των ανθρώπων να επιλέγουν τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες που στοχεύουν στην ευχαρίστηση και την ικανοποίηση που τους προσφέρει η συμμετοχή τους στη δραστηριότητα αυτή. Άλλες δύο κατηγορίες εσωτερικών κινήτρων είναι αυτά της εσωτερικεύσης (introjected) ή ολοκληρωμένης ρύθμισης, όπου τα άτομα έχουν ήδη εσωτερικεύσει κάποια εξωτερικά μηνύματα που δέχονται και αισθάνονται πως πρέπει να υιοθετήσουν και εκτελέσουν μια συμπεριφορά,

ώστε να αποφύγουν αισθήματα ενοχής (Graves L.M, Sarkis J., 2018). Η άλλη κατηγορία είναι τα αναγνωρισμένα (identified) κίνητρα, όπου ο εξωτερικός κανόνας, το εξωγενές αυτό ερέθισμα, κατά την αξιολόγησή του από το άτομο γίνεται αποδεκτό και εκτιμάται ως προσωπικά σημαντικό κι έτσι υιοθετεί μια συμπεριφορά καθώς ταυτίζεται με τις αξίες του. Τα εξωτερικά κίνητρα, τα οποία αναφέρονται σε οποιοδήποτε κίνητρο προέρχεται από κάποιο εξωτερικό ερέθισμα. Υπάρχουν διάφοροι τύποι εξωγενών κινήτρων ανάλογα με τη σχετική αυτονομία τους. Έτσι τα άτομα μπορεί να εκτελούν μια συμπεριφορά είτε ως συμμόρφωση απέναντι σε έναν εξωτερικό - κοινωνικό κανόνα είτε ως αναμονή μιας πιθανής ανταμοιβής για τη συμπεριφορά τους αυτή (externally regulated). Ένας άλλος τύπος εξωτερικού κινήτρου αποτελεί η introjection ρύθμιση της συμπεριφοράς, όπου τα άτομα υιοθετούν και εκτελούν μια συμπεριφορά, ώστε να αποφύγουν αισθήματα ενοχής ή άγχους ή αντίθετα να επιτύχουν αισθήματα ικανότητας και υπερηφάνειας (Ryan R. M., Deci E. L., 2000). Ως amotivation ορίζεται η απουσία πρόθεσης των ανθρώπων να συμπεριφερθούν ή να εκτελέσουν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν υπάρχει έλλειψη κινήτρων ή όταν οι άνθρωποι δεν αισθάνονται αποτελεσματικοί ή όταν αισθάνονται ότι δεν έχουν τον έλεγχο της δράσης. Επιπλέον μπορεί να οφείλεται σε απουσία σκοπού και προσδοκιών όπως για παράδειγμα κάποιας ανταμοιβής (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b). Επομένως στην κατάσταση αυτή υπάρχει μια πλήρης έλλειψη αυτοδιάθεσης σε ο,τι αφορά την συμπεριφορά που στοχεύετε.

Σε ό,τι αφορά την περιβαλλοντική ψυχολογία, η Θεωρία της Αυτοδιάθεσης έχει αποτελέσει τη βάση πολλών μελετών που αντικείμενο έχουν την διερεύνηση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς και τον προσδιορισμό του ρόλου που παίζουν τα εσωτερικά κίνητρα στην υιοθέτηση ή απόρριψη μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς.

Έχοντας ως βάση τη Θεωρία της Αυτοδιάθεσης ο Pelletier και οι συνεργάτες του (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998) ανέπτυξαν και επικύρωσαν την κλίμακα των κινήτρων ως προς το περιβάλλον (Motivation Toward the Environment Scale – MTES) το οποίο μετρά και αξιολογεί το βαθμό αυτονομίας του κάθε ατόμου σε κατά τη διαδικασία υιοθέτησης και εκτέλεσης μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς (Villacorta M., Koestner R., Lekes N., 2003)

1.2.5. Μοντέλο Φιλοπεριβαλλοντικής Συμπεριφοράς (Model of Pro – Environmental Behavior)

Σύμφωνα με το μοντέλο της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς των Kollmuss και Agyeman (Kollmuss A., Agyeman J., 2002) τα κίνητρα εξαρτώνται από τη σφοδρότητα και τον στόχο και άλλοτε τα κίνητρα αυτά μπορεί να είναι συνειδητά κι άλλοτε ασυνείδητα. Προτείνεται από τους ερευνητές ο διαχωρισμός των κινήτρων σε δύο κατηγορίες: στα πρωτογενή κίνητρα (primary motives), που είναι τα πιο βασικά κίνητρα, αυτά που παρακινούν το άτομο στην υιοθέτηση ενός γενικού συνόλου συμπεριφορών και στα επιλεκτικά κίνητρα (selective motives), που παρακινούν το άτομο σε μια πιο εξειδικευμένη συμπεριφορά. Τα πρωτογενή κίνητρα σχετίζονται με τις κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές και τις κοινωνικούς κανόνες, ενώ τα επιλεκτικά κίνητρα προσβλέπουν περισσότερο στην ευκολία και την άνεση του ατόμου ή και την αποκόμιση κερδών, κυρίως οικονομικών.

1.2.6. Θεωρία διαμόρφωσης στόχων (Goal – Framing Theory)

Βασικός άξονας της θεωρίας διαμόρφωσης στόχων, που διαμορφώθηκε από τους Lindenberg και Steng (Lindenberg S, Steg L., 2007), είναι πως οι στόχοι, οι επιθυμητές συμπεριφορές, καθορίζουν το τι μπορεί να ενδιαφέρει ένα άτομο, τις στάσεις και τις γνώσεις που μπορούν να γίνουν γνωστικά προσιτές, τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο αξιολογεί πολύπλευρα μια κατάσταση και ποιες διαφορετικές πρακτικές εξετάζει ως εναλλακτικές λύσεις. Έτσι προτείνονται τρία βασικά πλαίσια – στόχοι, που αποτελούν και τα αντίστοιχα κίνητρα, που επηρεάζουν την υιοθέτηση ή απόρριψη μιας συμπεριφοράς από ένα άτομο. Το ηδονικό πλαίσιο στόχος (Hedonic goal frame) -ηδονικά κίνητρα- είναι αυτά που υπόσχονται να βελτιώσουν το πώς αισθάνεται κανείς, δηλαδή να νιώσει καλύτερα, σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Ο χρονικός ορίζοντας, η χρονική διάρκεια αυτού του κινήτρου δεν έχει μεγάλη διάρκεια και το κριτήριο για την υλοποίηση ή όχι του στόχου είναι η βελτίωση του πώς αισθάνεται κανείς. Έτσι λοιπόν οι άνθρωποι που κινούνται σε κινούνται σε ένα ηδονικό πλαίσιο είναι πιο ευάλωτοι σε ό,τι αυξάνει ή μειώνει την αίσθηση ευχαρίστησής τους και έτσι επηρεάζεται η διάθεσή τους. Το πλαίσιο στόχος κέρδους (Gain goal frame) -κίνητρα κέρδους- είναι αυτά που αναφέρονται στις αλλαγές ή όχι των προσωπικών -οικονομικών- πόρων του κάθε ατόμου. Ως εκ τούτου είναι ένα κίνητρο με μεσοπρόθεσμή ή μακροπρόθεσμη διάρκεια. Βασική προϋπόθεση για την υιοθέτηση και υλοποίηση του κινήτρου αυτού είναι η βελτίωση ή η αποτροπή περαιτέρω μείωσης των προσωπικών αυτών πόρων. Τα άτομα που κινούνται μέσα σε αυτό το πλαίσιο είναι ευαίσθητα σε πληροφορίες που αφορούν το κόστος και τα οφέλη των προσωπικών τους πόρων, όπως για παράδειγμα τα χρήματα ή ο χρόνος ή η κοινωνική τους θέση. Το κανονιστικό πλαίσιο στόχου (Normative goal frame) -κανονιστικά ή ηθικά κίνητρα- είναι όλα αυτά που σχετίζονται με τη θεώρηση του κάθε ατόμου για το τι είναι ηθικά σωστό, αλλά και με το τι προσδοκά η κοινωνία, οι σημαντικοί άλλοι, από το άτομο

αυτό (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b). Τα άτομα λοιπόν που κινούνται μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο ωθούνται στην υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς με βάση του τι πιστεύουν πως θα πρέπει να κάνουν είτε σύμφωνα με τον ίδιο τους τον εαυτό είτε σύμφωνα με τους σημαντικούς άλλους. Αυτό οδηγεί τα άτομα να παρατηρούν τις συμπεριφορές των άλλων και να πράττουν ανάλογα.

Η θεωρία διαμόρφωσης στόχων μπορεί να βρει εφαρμογή στην περιβαλλοντική ψυχολογία. Μια θεωρία που περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο τα κίνητρα μπορούν να αλληλεπιδράσουν στη διαμόρφωση της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς και ποια κίνητρα επικρατούν σε συγκεκριμένες καταστάσεις.

Στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής ψυχολογίας και της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς τα ηδονικά κίνητρα ασκούν σημαντική επιρροή στη λήψη αποφάσεων καθώς οι άνθρωποι είναι πολύ πιθανό να υιοθετήσουν μια φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά, όταν μέσα από αυτή τη δραστηριότητά τους αντλούν ευχαρίστηση και ικανοποίηση (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998). Οι άνθρωποι βρίσκουν κάποιες περιβαλλοντικές συμπεριφορές άξιες συμμετοχής, λόγω της προσωπικής, εσωτερικής ικανοποίησης που αισθάνονται, όταν υιοθετούν τέτοιου είδους συμπεριφορές (De Young, R., 2000).

Μια περιβαλλοντική συμπεριφορά, όπως για παράδειγμα η χρήση των δημόσιων συγκοινωνιών έναντι του ιδιωτικού αυτοκινήτου ή η εξοικονόμηση ενέργειας και νερού στο νοικοκυριό, μπορεί να έχει υποκινηθεί από ένα κίνητρο κέδρους, ώστε το άτομο να εξοικονομήσει χρήματα. Ή να υιοθετεί μια συμπεριφορά φιλική προς το περιβάλλον, όπως για παράδειγμα η ανακύκλωση, ώστε να αποφύγει την επιβολή κάποιου οικονομικού προστίμου ή για να επιδοτηθεί. Επομένως τα κίνητρα κέρδους έχουν κατά βάση οικονομικό χαρακτήρα (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019) και κατά

συνέπεια παύουν να υφίστανται από τη στιγμή που παύουν να επιφέρουν οικονομικά κέρδη (Corral-Verdugo V., González-Lomelí D., Rascón-Cruz M, Corral-Frías V. O., 2016).

Τα κανονιστικά/ηθικά αυτά κίνητρα έχουν θετική επίπτωση στο περιβάλλον, καθώς τα άτομα αυτά παρακινούνται από τη θέλησή τους να έχουν μια «κατάλληλη» συμπεριφορά, ακόμη κι αν αυτό δεν είναι προς το ατομικό τους συμφέρον (Dawes, R. M., & Messick, D. M., 2000). Όταν τα κίνητρα αυτά είναι ισχυρά και η περιβαλλοντική ανησυχία του ατόμου σε υψηλά επίπεδα, τότε τα άτομα αυτά είναι πολύ πιθανό να διερευνήσουν τις περιβαλλοντικές συνέπειες των δράσεών τους κι έτσι να έχουν μια πιο φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά.

1.2.7. Εννοιολογικό μοντέλο κινήτρων για την υιοθέτηση βιώσιμων καινοτομιών

(The conceptual model on motivations to adopt sustainable innovations)

Σύμφωνα με τους Noppers, Keizer, Bolderdijk και Steg, (Noppers E.H., K. Keizer, J.W. Bolderdijk, L. Steg, 2014) τα κίνητρα που μπορούν να ωθήσουν κάποιον να υιοθετήσει βιώσιμες καινοτομίες, που απώτερο σκοπό έχουν τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, μπορούν να χωριστούν σε τρεις βασικές κατηγορίες: τα εσωτερικά κίνητρα (instrumental motives), τα περιβαλλοντικά κίνητρα (environmental motives) και τα συμβολικά κίνητρα (symbolic motives). Τα εσωτερικά κίνητρα είναι αυτά που εστιάζουν στα λειτουργικά αποτελέσματα από την υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς. Για παράδειγμα στην περίπτωση της υιοθέτησης μιας βιώσιμης καινοτομίας τα εσωτερικά κίνητρα είναι σε συνάρτηση με τα συγκεκριμένα οφέλη που πιστεύει το άτομο πως θα αποκομίσει από μία τέτοιου είδους καινοτομία επένδυση (σε σχέση με το κόστος επένδυσης). Στα εσωτερικά κίνητρα λοιπόν παίζουν σημαντικό ρόλο

τα οικονομικά οφέλη (Bergek and Mignon, 2017). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι βιώσιμες καινοτομίες να είναι συνήθως λιγότερο «ελκυστικές» από τους επενδυτές - καταναλωτές σε σύγκριση με τις παραδοσιακές (λιγότερο βιώσιμες) εναλλακτικές λύσεις. Τα περιβαλλοντικά κίνητρα είναι αυτά που επικεντρώνονται στις επιπτώσεις (θετικές ή αρνητικές) της υιοθεσίας και χρήσης μιας βιώσιμης καινοτομία στο ίδιο το περιβάλλον και στις συνέπειες που έχει η χρήση τους στην ποιότητα του περιβάλλοντος. Η προστασία γενικά του περιβάλλοντος, έχει αποδειχθεί από έρευνες πως αποτελεί έναν ιδιαίτερης σημασίας στόχο για τα άτομα, τα οποία, κατά την διαδικασία λήψης μιας απόφασης ή υιοθέτησης μια συμπεριφοράς, συνυπολογίζουν τις περιβαλλοντικές συνέπειες της συμπεριφοράς αυτής. Τα συμβολικά κίνητρα αφορούν την θεώρηση της κοινωνικής θέσης του ατόμου και τον αυτοπροσδιορισμό της ταυτότητάς του ως αποτέλεσμα της υιοθέτησης μιας συμπεριφοράς. Τα συμβολικά κίνητρα σχετίζονται με την εσωτερική ανάγκη του ατόμου να θεωρεί τον εαυτό του με θετική στάση, αλλά και να αισθάνεται πως και άλλοι τον βλέπουν με θετικό επίσης τρόπο.

1.2.8. Πράσινα περιβαλλοντικά κίνητρα (Green Environmental Motivation – GEM)

Ένα άτομο που ενεργεί με πράσινα περιβαλλοντικά κίνητρα (GEM) θα μπορέσει, κάποιες μη βασικές του ανάγκες, οι οποίες έχουν αρνητικό αντίκτυπο για το περιβάλλον, ενσυνείδητα να τις περιορίσει ή ακόμη και να αντισταθεί σ' αυτές. Επομένως τα φιλοπεριβαλλοντικά αυτά κίνητρα στηρίζονται κυρίως στις προσωπικές πρωτοβουλίες των ανθρώπων που προτίθενται είτε να περιορίσουν είτε ακόμα και να εγκαταλείψουν άλλες ανάγκες τους που είναι επιβλαβείς για το περιβάλλον (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017a) (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017b). Αν και τα πράσινα

περιβαλλοντικά κίνητρα δεν έχουν ξεκάθαρο ορισμό, εντούτοις μπορούν να ερμηνευτούν με βάση τέσσερις βασικές σταθερές. Η πρώτη είναι πως τα κίνητρα αυτά θα πρέπει να πηγάζουν από κάποιες σταθερές προσωπικές αξίες του ατόμου, τους προσωπικούς του κανόνες, αλλά και τις γνώσεις του. Επομένως περιβαλλοντικά κίνητρα έχουν τις ρίζες τους στην ενδογενή ισχύ του συγκεκριμένου κάθε φορά κινήτρου. Η δεύτερη σταθερή είναι ο βαθμός της δύναμης την οποία έχουν τα άτομα, ώστε να καταφέρνουν να αντιμετωπίζουν και να ξεπερνούν τις δύσκολες καταστάσεις κάνοντας μια αυτοαξιολόγηση της περιβαλλοντικής τους συμπεριφοράς. Μια άλλη σταθερή είναι η πρόθεση του κάθε ατόμου και τέλος η επιμονή του ατόμου στο να επαναλαμβάνει μια συγκεκριμένη δραστηριότητα (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017a). Η οποία επιμονή θα λέγαμε πως τείνει να γίνεται συνήθεια στο άτομο.

1.3. Κλίμακες αξιολόγησης των περιβαλλοντικών κινήτρων

1.3.1. Κλίμακα Περιβαλλοντικών Κινήτρων (Environmental Motives Scale – EMS)

Στη μελέτη του ο Schultz (Schultz P. W., 2001) υποστηρίζει πως για την υιοθέτηση μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς είναι απαραίτητη η ενεργοποίηση των περιβαλλοντικών ανησυχιών του ατόμου. Ως περιβαλλοντική ανησυχία εννοείται η ανησυχία που σχετίζεται με τις πεποιθήσεις για τα περιβαλλοντικά προβλήματα (Schultz P.W., Shriver C., Tabanico J.J., Khazian A.M., 2004). Τα διαφορετικά αυτά κίνητρα, που παρακινούν ένα άτομο να λειτουργήσει φιλοπεριβαλλοντικά, εξαρτώνται από το εάν το άτομο πιστεύει πως αποτελεί κομμάτι του φυσικού περιβάλλοντος και σε ποιο βαθμό το πιστεύει αυτό, δηλαδή σχετίζονται με την κοσμοθεωρία του κάθε ατόμου. Έτσι λοιπόν, για τη μέτρηση των περιβαλλοντικών αυτών ανησυχιών ή κινήτρων, δημιούργησε και

επικύρωσε την Κλίμακα Περιβαλλοντικών Κινήτρων (Environmental Motives Scale – EMS –). Οι έρευνες έχουν δείξει πως η περιβαλλοντική ανησυχία επηρεάζεται από τρεις βασικές κοσμοθεωρίες, που αποτελούν και τα κίνητρα για την εκτέλεση μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Επομένως οι κοσμοθεωρίες που περιλαμβάνονται στην EMS είναι η εγωιστική, η αλτρουιστική και η βιοσφαιρική. Τα εγωιστικά κίνητρα παρακινούν τους ανθρώπους στην υιοθέτηση μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς δείχνοντας ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά σκεπτόμενοι αυτοπροστατευτικά, για προσωπικό τους όφελος. Τα αλτρουιστικά κίνητρα βασίζονται στην ανησυχία των ανθρώπων για την δικαιοσύνη και την ευημερία των άλλων ανθρώπων. Τα βιοσφαιρικά κίνητρα είναι αυτά που αναφέρονται σε μια γενικότερη εκτίμηση και ανησυχία για την επιβίωση όλων των έμβιων όντων και οικοσυστημάτων. Ένας επιπλέον παράγοντας που αυξάνει την περιβαλλοντική ανησυχία και κατά συνέπεια και τα περιβαλλοντικά κίνητρα είναι η σύνδεση του ατόμου με τη φύση και τα συναισθήματα που προκαλεί η σύνδεση αυτή. Η ενεργοποίηση και προώθηση της ενσυναίσθησης μπορούν να μεταβάλλουν τις περιβαλλοντικές πεποιθήσεις του ατόμου (Schultz P.W., 2002a). Τα άτομα που έχουν υψηλή σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον έχουν την τάση να παρακινούνται από βιοσφαιρικά κίνητρα, καθώς δείχνουν να κατέχουν ένα μεγαλύτερο σύνολο ανησυχιών για τα περιβαλλοντικά ζητήματα (Schultz P.W., Shriver C., Tabanico J.J., Khazian A.M., 2004).

1.3.2. Κλίμακα κινήτρων που αφορούν το περιβάλλον (Motivation Toward the Environment Scale – MTES)

Το 1998 ο Pelletier (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998) και οι συνεργάτες του ανέπτυξαν την κλίμακα κινήτρων σχετικά με

το περιβάλλον (Motivation Toward the Environment Scale – MTES), η οποία βασίζεται στη Θεωρία της Αυτοδιάθεσης SDT (Deci E. L., Ryan R. M., 2000). Η κλίμακα μετρά τα επίπεδα της αυτονομίας του ατόμου κατά τη διαδικασία υιοθέτησης και εκτέλεσης μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς (Villacorta M., Koestner R., Lekes N., 2003). Οι διάφορες έρευνες που έχουν γίνει επικυρώνουν την κλίμακα MTES και την αναδεικνύουν ως μια έγκυρη κλίμακα αξιολόγησης των κινήτρων και αποτελεί σημαντικό εργαλείο πρόβλεψης υιοθέτησης μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς (Pelletier, L. G., 2002). Η κλίμακα MTES θεωρεί πως αυτό που ωθεί τα άτομα στην εκτέλεση μιας συμπεριφοράς είναι τα εσωτερικά (intrinsic) κίνητρα, τα εξωτερικά (extrinsic) κίνητρα και η απουσία κινήτρων (amotivation). Με βάση τις τρεις αυτές βασικές κατηγορίες κινήτρων η MTES προτείνει τη δημιουργία έξι υποδιαίρεσεων της κλίμακας ως εξής: τα εσωτερικά κίνητρα (intrinsic motivation), τα οποία αποτελούν την έμφυτη τάση των ανθρώπων για αισθήματα ικανοποίησης και ευχαρίστησης, την ολοκληρωμένη ρύθμιση (integrated regulation), την προσδιορισμένη ρύθμιση (identified regulation), την εσωτερικευμένη ρύθμιση (introjected regulation), τα εξωτερικά κίνητρα (external motivation), είναι αυτά που αναφέρονται στην στους κοινωνικούς κανόνες και στην πίεση που αντιλαμβάνεται το άτομο πως του ασκείται από αυτούς, ώστε να πράξει το κοινωνικά αποδεκτό και την έλλειψη κινήτρων (amotivation).

1.3.3. Κλίμακα πολλαπλών κινήτρων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος

Multi - motives toward Environmental Protection Scale (MEPS)

Μια άλλη κλίμακα που μετρά και αξιολογεί την ύπαρξη κινήτρων αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος είναι η κλίμακα πολλαπλών κινήτρων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος (Multi – motives Toward Environmental Protection Scale

– MEPS). Η κλίμακα αυτή αναπτύχθηκε από την Gkargkanouzi και τους συνεργάτες της (Gkargkanouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b) και αποτελείται από επτά στοιχεία – υποκλίμακες που αξιολογούν τα κανονιστικά (normative) κίνητρα, τα βιοσφαιρικά (biospheric) κίνητρα, ηδονικά (hedonic) κίνητρα, κίνητρα κέρδους (gain) – οικονομικά κίνητρα –, αλτρουστικά (altruistic) κίνητρα, τα εγωιστικά (egoistic) κίνητρα και τους ανασταλτικούς παράγοντες των κινήτρων, δηλαδή τα εμπόδια (constraints to motive), που περιορίζουν την ισχύ των κινήτρων. Έτσι προκύπτει πως η κλίμακα MEPS θεωρεί πως τα άτομα υιοθετούν μια φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά έχοντας υποκινηθεί είτε από κανονιστικούς είτε από βιοσφαιρικούς είτε από ηδονικούς είτε από οικονομικούς είτε από αλτρουιστικούς είτε από εγωιστικούς λόγους. Μια διακριτή έννοια, που εισάγει στην κλίμακα μέτρησης περιβαλλοντικών κινήτρων η MEPS, είναι αυτή των εμποδίων υποστηρίζοντας πως τα άτομα αντιμετωπίζουν κάποια εμπόδια στην εκτέλεση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς, τα οποία λειτουργούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να περιορίζουν την ισχύ των κινήτρων. Η έρευνα (Gkargkanouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b) έχει δείξει πως υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ κανονιστικών και εξωτερικών κινήτρων, μεταξύ ηδονικών και εσωτερικών κινήτρων και μεταξύ περιορισμών (εμποδίων) και απουσίας κινήτρων (amotivation) καταστάσεων. Επιπλέον, μέσα από την αξιολόγηση των κινήτρων MEPS προκύπτει πως οι διαφορετικοί τύποι των κινήτρων για την προστασία του περιβάλλοντος βρίσκονται σε συσχέτιση με την υψηλή αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας του ατόμου, ενώ ένα άτομο με χαμηλή αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας σχετίζεται με εμπόδια, τα οποία παρεμπορίζουν την υιοθέτηση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς. Οι συσχετίσεις αυτές οδηγούν στο συμπέρασμα πως οι προσωπικές πεποιθήσεις των ατόμων σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους παίζουν σημαντικό ρόλο στην ενεργοποίηση των κινήτρων.

Επομένως η κλίμακα πολλαπλών κινήτρων για την προστασία του περιβάλλοντος MEPS αποτελεί ένα μοντέλο κινήτρων που βοηθά στην κατανόηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων των ατόμων και υιοθέτησης συμπεριφορών ως προς την προστασία του περιβάλλοντος.

1.4. Ανασταλτικοί παράγοντες των περιβαλλοντικών κινήτρων – εμπόδια

Φαίνεται πως στις αποφάσεις των ατόμων για την υιοθέτηση και εκτέλεση μιας συμπεριφοράς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο όχι μόνο τα κίνητρα, αλλά και κάποιοι περιοριστικοί παράγοντες που εμποδίζουν την εκτέλεση μιας συμπεριφοράς.

Η Tanner (Tanner C., 1999) εισήγαγε τρεις τύπους περιορισμών που αναφέρονται στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα κατά την υιοθέτηση μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. αυτοί οι τρεις τύποι είναι οι αντικειμενικοί περιορισμοί (objective constraints), οι υποκειμενικοί περιορισμοί (subjective constraints) και οι ipsative περιορισμοί. Οι αντικειμενικοί περιορισμοί (objective constraints), οι οποίοι αναφέρονται στην έλλειψη κάποιων παραγόντων που επηρεάζουν την εκτέλεση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς, όπως για παράδειγμα η έλλειψη χρόνου ή εισοδήματος ή ακόμη και γνώσεων. Οι υποκειμενικοί περιορισμοί έχουν την έννοια των ψυχολογικών περιορισμών που ασκούν επιρροή στις προθέσεις του ατόμου σχετικά με την υιοθέτηση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς, όπως για παράδειγμα είναι η απουσία ενδιαφέροντος. Οι ipsative περιορισμοί αναφέρονται στα εμπόδια εκείνα που αναστέλλουν την ενεργοποίηση της εναλλακτικής λύσης, όπως για παράδειγμα η έλλειψη τεχνολογίας.

Ο Blake (Blake J., 1999) προσδιόρισε τρία συνολικά εμπόδια. Αυτά του αναφέρονται στην ατομικότητα (individuality), όπως είναι οι πεποιθήσεις του κάθε

ατόμου, στην υπευθυνότητα (responsibility), όπως για παράδειγμα στον τρόπο αξιολόγησης των συνεπειών μιας κατάστασης και στα πρακτικής (practicality) φύσης εμπόδια, όπως για παράδειγμα απουσία κάποιας δομής.

Το εννοιολογικό μοντέλο που ανέπτυξαν οι Kollmus και Agyeman (Kollmuss A., Agyeman J., 2002) προτείνει πως οι παράγοντες αναστέλλουν τα περιβαλλοντικά κίνητρα του ατόμου και λειτουργούν ως εμπόδια είναι οι εσωτερικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα η περιβαλλοντική συνείδηση, οι εξωτερικοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα οι υπάρχουσες υποδομές και οι δημογραφικού παράγοντες.

Στη μελέτη τους η Lorenzoni (Lorenzoni E., Nicholson-Cole S., Whitmarsh L., 2007) και οι συνεργάτες της ταξινόμησαν τα εμπόδια σε δύο βασικά επίπεδα: στο ατομικό και στο κοινωνικό επίπεδο. Σε ατομικό επίπεδο εντόπισαν την έλλειψη γνώσης, το αίσθημα αβεβαιότητας, τον σκεπτικισμό, ο οποίος μπορεί να είναι απόρροια μοιρολατρίας, την δυσπιστία απέναντι στις πηγές πληροφόρησης, την μετατόπιση της ευθύνης σε άλλους, την απροθυμία των ατόμων να αλλάξουν συνήθειες, την αίσθηση αδυναμίας και αναποτελεσματικότητας μπροστά σε περιβαλλοντικά προβλήματα του μεγέθους της κλιματικής αλλαγής καθώς και το πώς αντιλαμβάνεται το άτομο το μέγεθος του προβλήματος. Σε κοινωνικό επίπεδο αναφέρθηκαν η απουσία δράσης από τη μεριά των κυβερνήσεων ή των επιχειρήσεων, το αίσθημα πίεσης από τους κοινωνικούς κανόνες και οι προοπτικές εξέλιξης καθώς και η έλλειψη υποδομών.

Η Nordlund και οι συνεργάτες της (Nordlund A., Eriksson L., Garvill J., 2010) κατατάσσουν τα φιλοπεριβαλλοντικά εμπόδια σε τέσσερις κατηγορίες: τους παράγοντες πλαισίου (contextual factors), όπως για παράδειγμα είναι τα κοινωνικά πλαίσια, τις προσωπικές ικανότητες (personal capabilities), όπως για παράδειγμα η γνώση, τα πλαίσια

συμπεριφοράς (attitudinal factors), όπως για παράδειγμα οι αξίες και οι πεποιθήσεις και οι συνήθειες (habits) των ανθρώπων.

Ο Gifford (Gifford R., 2011) υποστηρίζει πως υπάρχουν επτά διαφορετικές ομάδες ψυχολογικών παραγόντων που εμποδίζουν την εκτέλεση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς. Μία από αυτές είναι η περιορισμένη γνώση γύρω από το συγκεκριμένο περιβαλλοντικό πρόβλημα ή οι ιδεολογικές αντιλήψεις, δηλαδή οι κοσμοθεωρία του κάθε ατόμου, που συνήθως αποκλίνουν από φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές. Επιπλέον τα άτομα τείνουν να θέτουν τον εαυτό τους σε σύγκριση με τους σημαντικούς άλλους και να συμπεριφέρονται ανάλογα με τη γενική τάση. Η οικονομική διάσταση, η δυναμική της συμπεριφοράς, η απαξίωση που υπάρχει πολλές φορές σχετικά με τους ειδικούς και τις αρχές ή ακόμη και η θετική, αλλά ανεπαρκής αλλαγή της συμπεριφοράς ενός ατόμου αποτελεί εμπόδιο για την υιοθέτηση και εκτέλεση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς. Σε μια αναθεώρηση των εμποδίων οι Gifford και Nilsson (Gifford R., Nilsson A., 2014) προσδιόρισαν δύο κατηγορίες παραγόντων που επηρεάζουν την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά: τους προσωπικούς και τους κοινωνικούς παράγοντες.

Ο Gaspar (Gaspar R., 2013) ομαδοποίησε τους περιοριστικούς παράγοντες ως προς την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά σε δύο γενικές κατηγορίες. Η μία κατηγορία είναι οι εσωτερικοί περιορισμοί συμπεριφοράς, που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου, στο σύστημα αξιών του και στην περιβαλλοντική του συνείδηση. Η άλλη κατηγορία είναι οι εξωτερικοί περιορισμοί, που αφορούν τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς περιορισμούς, τους κατασκευαστικούς ή δομικούς περιορισμούς και τους οικονομικούς περιορισμούς. Επιπλέον ο Gaspar επισήμανε την

σπουδαιότητα των ψυχολογικών, δομικών και κοινωνικών εμποδίων στην έρευνα της περιβαλλοντικής ψυχολογίας.

Η Yoon και οι συνεργάτες της (Yoon J. I., Kyle G. T., Riper C. J, Sutton St. G., 2013) εξέτασαν την επίδραση που ασκούν τα εμπόδια στις προθέσεις και τις συμπεριφορές των ανθρώπων αναφορικά με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στον Μεγάλο Κοραλλιογενή Ύφαλο στην Αυστραλία και κατέληξαν στο συμπέρασμα πως τα εμπόδια ευθύνονται σε ένα μεγάλο βαθμό για τη διακύμανση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς κι ότι τα εμπόδια επηρεάζονται αρνητικά από τις στάσεις των ατόμων σχετικά με την κλιματική αλλαγή, τους προσωπικούς κανόνες και τον αντιληπτό έλεγχο συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με τον Manolas (Manolas E., 2015) οι παράγοντες που εμποδίζουν την υιοθέτηση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς μπορούν να χωριστούν σε επτά κατηγορίες. Την άγνοια ή έλλειψη γνώσης, που αναφέρεται στην άγνοια της ύπαρξης ενός προβλήματος. Η εμπιστοσύνη στη δύναμη της τεχνολογίας, που αναφέρεται στην πίστη των ανθρώπων πως όλα τα προβλήματα μπορούν να λυθούν μόνο με τη χρήση της τεχνολογίας. Η έλλειψη πρόθεσης από τους ανθρώπους να αλλάξουν τρόπο ζωής και πιο συγκεκριμένα στο ότι αρνούνται να μειώσουν την ποιότητα ζωής τους. Η μοιρολατρία, όπως για παράδειγμα το ότι είναι πολύ αργά πια να κάνει κανείς κάτι για το περιβάλλον. Το αίσθημα αδυναμίας των ανθρώπων μπροστά σε περιβαλλοντικά προβλήματα παγκόσμιας κλίμακας. Η απραξία που αναφέρεται στις συνήθειες των ανθρώπων και ο φόβος για την αντιμετώπιση ενός περιβαλλοντικού προβλήματος, που μπορεί να οδηγήσει τους ανθρώπους στην άρνηση ύπαρξης της περιβαλλοντικής απειλής.

Στην έρευνά τους ο Moghimehfar και η Halpenny (Moghimehfar F., Halpenny E., 2016) διερεύνησαν τα εμπόδια που επηρεάζουν την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά

των τουριστών και κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι περιορισμοί μπορούν να χωριστούν σε ενδοπροσωπικούς (intrapersonal), διαπροσωπικούς (interpersonal) και διαρθρωτικούς (structural). Τα ενδοπροσωπικά εμπόδια αναφέρονται στην έλλειψη γνώσεων, ενδιαφέροντος ή δεξιοτήτων. Τα διαπροσωπικά εμπόδια αναφέρονται στην αρνητική γνώμη της κοινωνίας για τις φιλοπεριβαλλοντικές δραστηριότητες. Τα διαρθρωτικά εμπόδια αναφέρονται στην έλλειψη δομών.

Τα ευρήματα των Gifford και Chen (Gifford R. D, Chen A. K. S., 2017) δείχνουν πως τα εμπόδια μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις βασικούς παράγοντες εμποδίων. Πρώτος παράγοντας είναι η Άρνηση (Denial), η οποία αναφέρεται στην απόρριψη της ύπαρξης ενός περιβαλλοντικού προβλήματος, όπως για παράδειγμα η κλιματική αλλαγή, ώστε το άτομο να αποφύγει αρνητικά συναισθήματα. Δεύτερος παράγοντας είναι οι Διαπροσωπικές Επιρροές (Interpersonal Influences), που είναι αναφέρονται στις κοινωνικές συνιστώσες εκείνες που ακούν επιρροή στην λήψη αποφάσεων από το άτομο, όπως για παράδειγμα τα αντιπεριβαλλοντικά πρότυπα. Τρίτο παράγοντα αποτελούν οι Αντικρουόμενοι Στόχοι και Φιλοδοξίες, όπως για παράδειγμα οι οικονομικές επενδύσεις που δεν είναι συμβατές με τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και τέταρτο παράγοντα αποτελεί ο Tokenism (προσχηματική υποστήριξη), ο οποίος περιγράφει την κατάσταση στην οποία τα άτομα αναλαμβάνουν μικρότερης σημαντικότητας δράσεις για το περιβάλλον με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό πιο δυναμικών δράσεων.

Στην έρευνά τους οι Gkargkavouzi, Halkos και Matsiori (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι στην υιοθέτηση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς τα εμπόδια που αντιλαμβάνεται το άτομο βρίσκονται σε εξάρτηση με την δύναμη των κινήτρων, ενώ η πρόθεση των ατόμων να

συμμετέχουν σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις μειώνεται όταν υπάρχουν πολλαπλά εμπόδια.

1.5. Σκοπός και επιμέρους στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των παραγόντων εκείνων που επηρεάζουν τη συμμετοχή των πολιτών σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετος σκοπός της έρευνας είναι η καταγραφή των περιβαλλοντικών γνώσεων και των οικολογικών συμπεριφορών των πολιτών και αν αυτές σχετίζονται με τους παράγοντες εκείνους που ωθούν τους πολίτες σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις. Μέσα από την εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας που προηγήθηκε μελετήθηκαν διάφορες θεωρίες κοινωνικής και περιβαλλοντικής ψυχολογίας καθώς και κλίμακες μέτρησης των περιβαλλοντικών κινήτρων. Διαπιστώθηκε πως η διερεύνηση των περιβαλλοντικών κινήτρων στον ελληνικό χώρο δεν έχει μελετηθεί συστηματικά. Στην έρευνα αυτή χρησιμοποιήθηκαν οι διεθνείς κλίμακες MTES (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998) και LCN (Perkins E. H., 2010) καθώς και η MEPS (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b).

Πιο συγκεκριμένα, οι επιμέρους στόχοι της έρευνας αυτής είναι:

- Η διερεύνηση και η μέτρηση των περιβαλλοντικών κινήτρων που επηρεάζουν τη συμμετοχή των πολιτών σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.
- Η διερεύνηση σχέσεων επιρροής ανάμεσα στα περιβαλλοντικά κίνητρα και τις περιβαλλοντικές γνώσεις, την οικολογική συμπεριφορά και τα δημογραφικά στοιχεία

2. ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ/ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1. Μέθοδος βιβλιογραφικής ανασκόπησης

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την βιβλιογραφική αυτή ανασκόπηση ήταν η αναζήτηση επιστημονικών άρθρων μέσα από την ηλεκτρονική βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και την αναζήτηση σε πληροφοριακές πηγές και πιο συγκεκριμένα τη βάση δεδομένων Scopus (www.scopus.com). Ως λέξεις κλειδιά χρησιμοποιήθηκαν αρχικά οι λέξεις «environmental behavior» και στη συνέχεια προστέθηκε και η λέξη «motives». Μετά από ανάγνωση των τίτλων αξιολογήθηκαν και επελέγησαν τα πιο σχετικά με το αντικείμενο έρευνας. Στη συνέχεια από τα επιλεγμένα έγινε ανάγνωση των περιλήψεών τους και έγινε δεύτερη επιλογή μεταξύ των πιο σχετικών. Ακόμη έγινε επιλογή άρθρων και μέσα από τη βιβλιογραφία των επιλεγμένων άρθρων. Η επιλογή των άρθρων έγινε και με βάση τη χρονολογία τους, επιλέγοντας τις πιο πρόσφατες έρευνες. Όλα τα επιστημονικά άρθρα που μελετήθηκαν ήταν στην αγγλική γλώσσα.

2.2. Μέθοδος δειγματοληψίας – Δείγμα

Η διεξαγωγή της έρευνας αυτής πραγματοποιήθηκε από τον Οκτώβριο του 2021 μέχρι τον Ιανουάριο του 2022, περίοδος κατά την οποία τα υγειονομικά πρωτόκολλα περιορίζαν κατά πολύ τις δια ζώσης επαφές, λόγω της πανδημίας του covid-19, και έτσι επιλέχθηκε και εφαρμόστηκε η μέθοδος της δειγματοληψίας ευκολίας. Το ιδανικό για τη διεξαγωγή της έρευνας θα ήταν το δείγμα να επιλεγεί με τη χρήση απλής τυχαίας δειγματοληψίας, καθώς έγινε εν μέσω πανδημίας, χρησιμοποιήθηκε δειγματοληψία ευκολίας. Η δειγματοληψία ευκολίας είναι μια τεχνική δειγματοληψίας στην οποία τα

άτομα του πληθυσμού – στόχου που συμμετέχουν στην έρευνα πρέπει να πληρούν κάποια κριτήρια, πρακτικού κυρίως χαρακτήρα, όπως είναι η εύκολη πρόσβαση, η γεωγραφική εγγύτητα, η διαθεσιμότητα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή και η προθυμία να συμμετέχουν στην έρευνα (Ilker Etikan, Sulaiman Abubakar Musa, Rukayya Sunusi Alkassim, 2015). Έτσι και επιλέχθηκε ως η καταλληλότερη βάση των συνθηκών υλοποίησης της έρευνας αυτής. Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και κοινοποιήθηκαν και σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης. Συλλέχθηκαν 215 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια.

2.3. Μέθοδος συλλογής δεδομένων – Ερωτηματολόγιο

Για την διεξαγωγή της έρευνας και τη συλλογή δεδομένων δημιουργήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο αυτοδιαχείρισης. Για την κατασκευή και την επιλογή του περιεχομένου του ερωτηματολογίου αυτού ακολουθήθηκαν δύο διαφορετικές τεχνικές, αυτή του καταιγισμού ιδεών και της τράπεζας ερωτήσεων μέσα από έρευνες που έχουν προηγηθεί. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρία μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου (διχοτομικές, αμοιβαία αποκλειόμενες, κλίμακας Likert και κατάταξης) αλλά και ανοιχτού τύπου (Babbie E., 2020), οι οποίες στοχεύουν στη συλλογή δεδομένων σχετικά με τα δημογραφικά και άλλα επιπρόσθετα ατομικά στοιχεία, όπως το φύλο, η ηλικία, ο τόπος μόνιμης κατοικίας, η οικογενειακή κατάσταση, ο αριθμός παιδιών, το επίπεδο σπουδών, το επάγγελμα, το μηνιαίο οικογενειακό και προσωπικό εισόδημα και τέλος το επίπεδο ικανοποίησης από την ποιότητα ζωής στο τόπο κατοικίας καθώς και ποια θεωρούν τα κυριότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του τόπου τους. Το δεύτερο μέρος αποτελείται επίσης από ερωτήσεις κλειστού τύπου (διχοτομικές, αμοιβαία αποκλειόμενες, πολλαπλής επιλογής και

κλίμακας Likert) και ανοιχτού τύπου. Στην δεύτερη αυτή ενότητα οι ερωτήσεις στοχεύουν στη συλλογή δεδομένων σχετικά με το οικολογικό προφίλ και τις περιβαλλοντικές γνώσεις των ερωτηθέντων, όπως τι σημαίνει ανακύκλωση, πόσα χρήματα πληρώνουν για την κατανάλωση νερού και ηλεκτρικού ρεύματος, τι χρησιμοποιούν για θέρμανση, ποια η ενασχόλησή τους με τη γη. Το τρίτο, και τελευταίο, μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου πεντάβαθμης και επτάβαθμης κλίμακας Likert, κλίμακες, με τις οποίες γίνεται μέτρηση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς, των περιβαλλοντικών κινήτρων και της σύνδεσης με τη φύση. Πιο συγκεκριμένα, οι κλίμακες οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι ακόλουθες:

- Περιβαλλοντική συμπεριφορά σε δημόσια και ιδιωτική σφαίρα (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019) (Γκαργκαβούζη Α., 2020), μια κλίμακα αποτελούμενη από 22 στοιχεία – προτάσεις με τις επιλογές απαντήσεων σε κλίμακα Likert να κυμαίνονται από 1 (Ποτέ) έως 5 (Πάντοτε/Καθημερινά).
- LCN (Perkins E. H., 2010), η οποία είναι μια ψυχομετρική κλίμακα που μετρά την αγάπη και τη φροντίδα για τη φύση ως εκδήλωση της προσωπικής και συναισθηματικής σχέσης ανάμεσα στους ανθρώπους και τη φύση. Η κλίμακα αυτή αποτελείται από 15 στοιχεία – προτάσεις, για τις οποίες οι ερωτηθέντες μπορούν να επιλέξουν μέσα από μια επτάβαθμη κλίμακα Likert από 1 (Διαφωνώ απόλυτα) έως 7 (Συμφωνώ απόλυτα).
- MEPS (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b) Κλίμακα με την οποία γίνεται αξιολόγηση των διαφόρων κινήτρων που ωθούν τους ανθρώπους να συμμετάσχουν σε περιβαλλοντικές δράσεις. Πρόκειται για μια κλίμακα, με πιθανό εύρος απαντήσεων πεντάβαθμης κλίμακας Likert, η οποία αποτελείται από 28 στοιχεία – προτάσεις και ο κάθε ερωτώμενος καλείται να απαντήσει κατά πόσο

συμφωνεί με την κάθε πρόταση επιλέγοντας από το 1 (Διαφωνώ απόλυτα) έως το 5 (Συμφωνώ απόλυτα).

- MTES (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998). Πρόκειται για μία κλίμακα με διαβαθμισμένες απαντήσεις στην κλίμακα Likert, που μετρά τα ανθρώπινα κίνητρα που οδηγούν σε μια περιβαλλοντική συμπεριφορά. Στην κλίμακα αυτή υπάρχουν 23 στοιχεία, τα οποία αποτελούν υποερωτήματα – προτάσεις μιας πολυθεματικής ερώτησης με διαβάθμιση από 1 (Διαφωνώ απόλυτα) έως 7 (Συμφωνώ απόλυτα).

Πριν την δημοσιοποίηση του ερωτηματολογίου έγινε πιλοτική εφαρμογή του σε ένα δείγμα των 7 ατόμων, εφαρμογή η οποία βοήθησε σε διορθώσεις λαθών και παραλήψεων.

2.4. Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων έρευνας

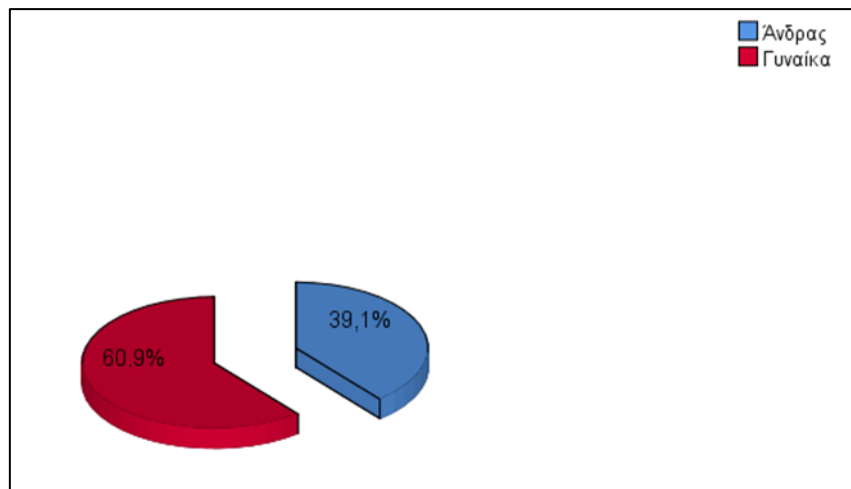
Μετά την ολοκλήρωση της δειγματοληψίας και της συλλογής δεδομένων έγινε η κωδικοποίησή τους, για να ακολουθήσει στη συνέχεια η επεξεργασία και η ανάλυσή τους. Για την επεξεργασία των δεδομένων αυτών και την εξαγωγή αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε η εικοστή έκτη (26η) έκδοση του Στατιστικού Πακέτου IBM SPSS, το οποίο και αποτελεί ένα αρκετά διαδομένο και χρησιμοποιούμενο πακέτο στατιστικής ανάλυσης για τις κοινωνικές επιστήμες (Gunarto H., 2019). Επιπλέον έγινε χρήση και του ευρέως διαδεδομένου προγράμματος λογιστικών φύλλων Microsoft Excel μέσα από τη σουίτα του Office 365.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

3.1. Δημογραφικά και ατομικά στοιχεία συμμετεχόντων στην έρευνα

3.1.1. Φύλο

Το δείγμα της έρευνας αποτελούν 215 , από τους οποίους το 60,9% είναι γυναίκες και το 39,1% είναι άνδρες (Σχ. 1).

Σχήμα 1: Ποσοστιαία κατανομή φύλου

3.1.2. Ηλικία

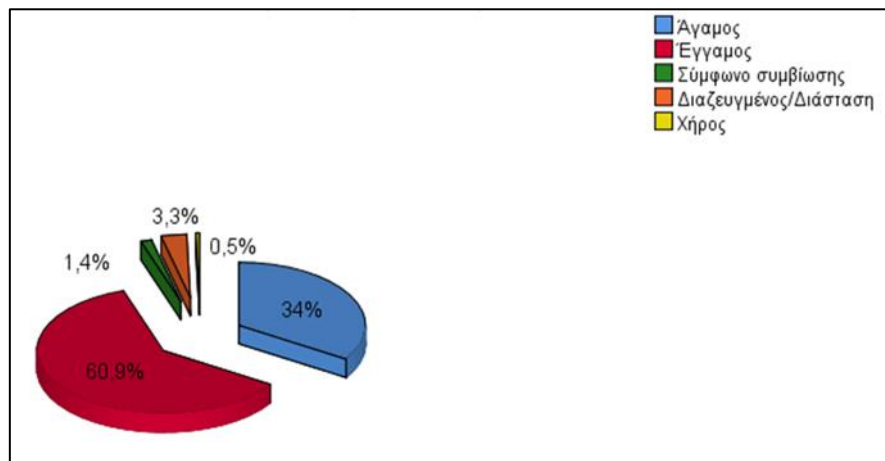
Ο μέσος όρος ηλικίας του συνόλου των ερωτηθέντων κυμαίνεται στα 40,54 έτη ($\pm 10,724$) (Πίν 1).

Πίνακας 1: Ηλικία ερωτηθέντων

	Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Ηλικία (έτη)	18	74	40,54	10,724

3.1.3. Οικογενειακή κατάσταση

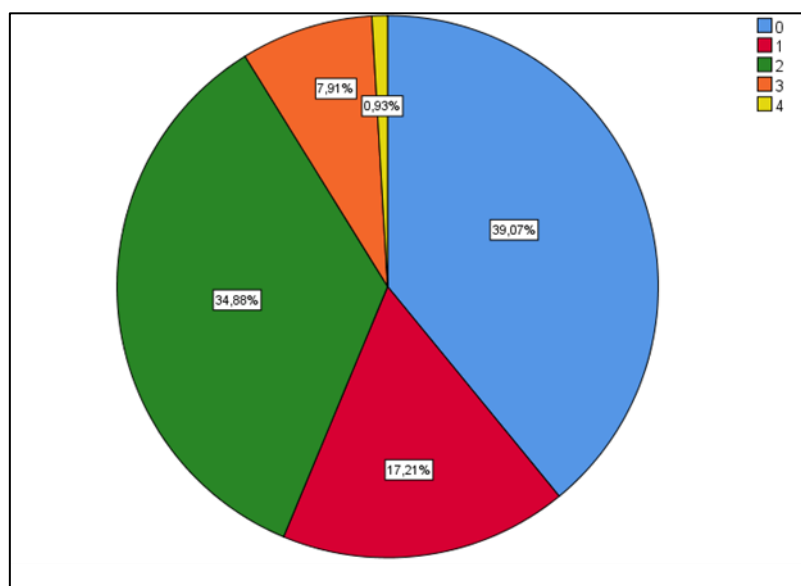
Το 60,9% των ερωτηθέντων έχει δηλώσει έγγαμο, το 34% άγαμο, το 3,3% διαζευγμένος ή σε διάσταση, το 1,4% πως έχει συνάψει σύμφωνο συμβίωσης και το 0,5% πως βρίσκεται σε χηρεία.

Σχήμα 3: Ποσοστιαία κατανομή οικογενειακής κατάστασης ερωτηθέντων

3.1.4. Αριθμός παιδιών

Το 39,07% των ερωτηθέντων δεν έχουν παιδιά, ενώ το 34,88% έχουν 2 παιδιά (Σχ. 4).

Σχήμα 4: Ποσοστιαία κατανομή αριθμού παιδιών

3.1.5. Εκπαίδευση

Αναφορικά με το επίπεδο σπουδών των ερωτηθέντων το 28,4% είναι απόφοιτοι Α.Ε.Ι./Ακαδημιών και το 25,1% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου. Το 15,3% είναι απόφοιτοι Τ.Ε.Ι./Α.Τ.Ε.Ι. και το 4,2% έχουν αποφοιτήσει από κάποια τεχνική σχολή (Πιν. 2).

Πίνακας 2: Επίπεδο εκπαίδευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό %
Απόφοιτος/η Δημοτικού	1	0,5
Απόφοιτος/η Γυμνασίου	4	1,9
Απόφοιτος/η Λυκείου	25	11,6
Απόφοιτος/η Τεχνικής σχολής	9	4,2
Απόφοιτος/η Ι.Ε.Κ.	20	9,3
Απόφοιτος/η Τ.Ε.Ι., Α.Τ.Ε.Ι.	33	15,3
Απόφοιτος/η Α.Ε.Ι. / Ακαδημιών	61	28,4
Κάτοχος Μεταπτυχιακού	54	25,1
Κάτοχος Διδακτορικού	3	1,4
Φοιτητές	3	1,4
Απόφοιτος/η Σωμάτων ασφαλείας	1	0,5
Απόφοιτος/η Μουσικών σπουδών	1	0,5
Σύνολο	215	100,0

3.1.6. Τόπος κατοικίας

Σχετικά με την ερώτηση που αφορούσε τον τόπο κατοικίας οι απαντήσεις ποικίλουν. Έγινε ομαδοποίησή τους ανά νομό και προκύπτουν απαντήσεις από 29 νομούς της Ελλάδας (Εικ.??), με μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης τον νομό Χαλκιδικής με ποσοστό 37,2% και το νομό Θεσσαλονίκης με ποσοστό 36,3% (Πιν. 3).

Πίνακας 3: Νομοί με την μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης στο δείγμα

Νομός	Συχνότητα	Ποσοστό %
Αττικής	12	5,6
Θεσσαλονίκης	78	36,3
Λάρισας	7	3,3
Μαγνησίας	7	3,3
Χαλκιδικής	80	37,2

Εικόνα 1: Χάρτης εμφάνισης συχνοτήτων τύπου κατοικίας

3.1.7. Ποιότητα ζωής στον τόπο κατοικίας

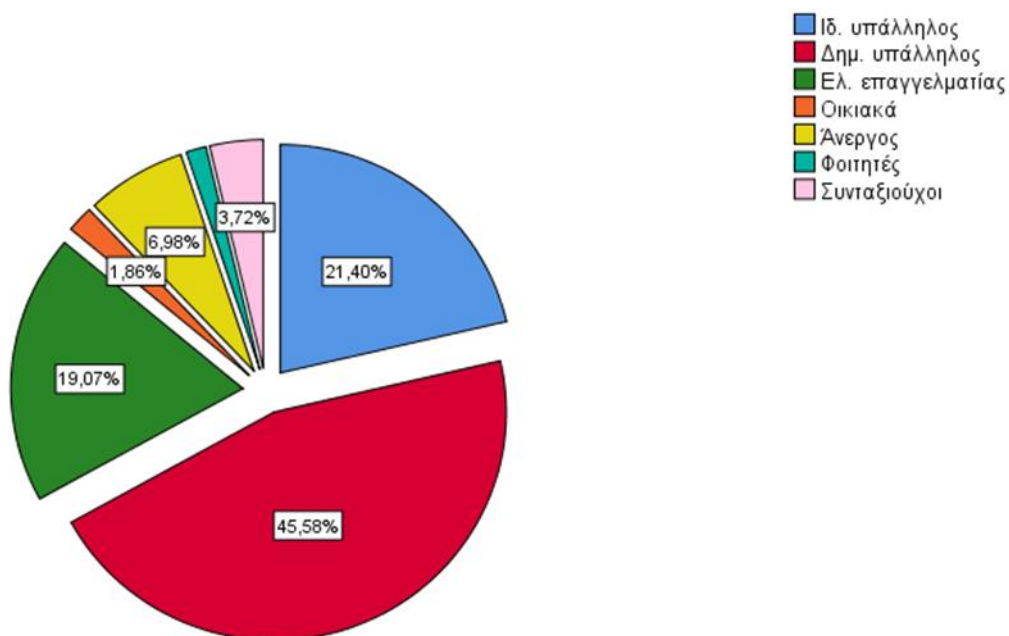
Στη δέκατη ερώτηση του ερωτηματολογίου οι ερωτηθέντες κλήθηκαν αξιολογήσουν την ποιότητα της ζωής τους στον τόπο που κατοικεί με το μεγαλύτερο ποσοστό, 71,6%, να απαντά πως είναι αρκετά (4) έως πολύ (5) ευχαριστημένοι από την ποιότητα ζωής στον τόπο που κατοικεί (Πιν. 4).

Πίνακας 4: Ποιότητα ζωής στον τόπο κατοικίας

	Συχνότητα	Ποσοστό %
1 (Καθόλου)	4	1,9
2 (Πολύ λίγο)	14	6,5
3 (Λίγο)	27	12,6
4 (Αρκετά)	89	41,4
5 (Πολύ)	65	30,2
6 (Πάρα πολύ)	16	7,4

3.1.8. Επάγγελμα

Αναφορικά με την ερώτηση ως προς το επάγγελμα που ασκούν οι ερωτηθέντες έγινε κατηγοριοποίηση των απαντήσεων και το 45,6% δήλωσαν πως είναι δημόσιοι υπάλληλοι, το 21,4% ιδιωτικοί υπάλληλοι και το 19,1% ελεύθεροι επαγγελματίες (Σχ. 5).

Σχήμα 5: Ποσοστιαία κατανομή επαγγελματικής ιδιότητας

3.1.9. Προσωπικό και οικογενειακό εισόδημα

Το προσωπικό μηνιαίο εισόδημα ποικίλει με μέσο όρο τα 886,72€. Το 18,9% των ερωτηθέντων δήλωσε πως το προσωπικό μηνιαίο του εισόδημα ανέρχεται στα 1.000€, ενώ το 9,4% δήλωσε μηδενικό εισόδημα. Ο μέσος όρος του μηνιαίου οικογενειακού εισοδήματος είναι 2.053,94€ (Πιν. 5).

Πίνακας 5: Προσωπικό και οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα

Προσωπικό μηνιαίο εισόδημα			Οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα		
Εισόδημα (€)	Συχνότητα	Ποσοστό %	Εισόδημα (€)	Συχνότητα	Ποσοστό %
1.000	40	18,9	1.000	40	18,9
0	20	9,4	0	20	9,4
1.200	16	7,5	1.200	16	7,5
800	14	6,6	800	14	6,6
900	14	6,6	900	14	6,6
600	12	5,7	600	12	5,7
700	10	4,7	700	10	4,7
1.100	10	4,7	1.100	10	4,7

3.1.10. Πλεονεκτήματα / Προβλήματα της ζωής στον τόπο κατοικίας

Η ενδέκατη και δωδέκατη ερώτηση αφορούσε την αξιολόγηση των κυριότερων πλεονεκτημάτων και προβλημάτων αντίστοιχα της ζωής στον τόπο κατοικίας. Οι ερωτήσεις δεν έγιναν απόλυτα κατανοητές από το δείγμα κι έτσι δεν μπορούν εξαχθούν αξιόπιστα συμπεράσματα. Οι ερωτήσεις θα έπρεπε να έχουν πιο σαφή διατύπωση.

3.2. Οικολογικό προφίλ

Με βάση τις απαντήσεις που δόθηκαν στις ερωτήσεις που αφορούσαν το οικολογικό προφίλ των ερωτηθέντων, το δείγμα μας, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί, έχει οικολογικό προφίλ, καθώς απάντησαν πως χρησιμοποιούν τους μπλε κάδους της πόλης και χρησιμοποιούν λάμπες χαμηλής κατανάλωσης σε ποσοστό πάνω από 90% (Πιν. 5). Το 85,1% δήλωσε πως θα ήθελε να μαζέψει τα σκουπίδια από μια παραλία, ενώ περίπου το 70% ($\pm 3\%$) δήλωσε πως έχει στο σπίτι του ξεχωριστό κάδο για τα απορρίμματα που ανακυκλώνονται κι ότι το μπάνιο τους είναι απλό ντουζ. Τα οικολογικά προϊόντα προτιμώνται από το 63,7% του δείγματός μας. Λίγοι περισσότεροι από τους μισούς (51,2%) έχουν σημειώσει πως παρακολουθούν εκπαιδευτικές οικολογικές εκπομπές και λίγοι λιγότεροι από τους μισούς (45,1%) πως πλένουν το αυτοκίνητό τους με σφουγγάρι και κουβά. Το χαμηλό ποσοστό (20,9%) που καταγράφεται στη χρήση δημόσιας συγκοινωνίας, πιθανόν να οφείλεται στο ότι πολλοί από τους ερωτηθέντες δεν διαμένουν σε αστικές περιοχές. Αξιοσημείωτο είναι το αρκετά χαμηλό ποσοστό (μόλις 11,6%) το οποίο ανήκει σε κάποια ομάδα διάσωσης του περιβάλλοντος, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με το οικολογικό προφίλ της πλειοψηφίας του δείγματος, αντίθεση η οποία θα μπορούσε να μελετηθεί σε μια άλλη έρευνα.

Πίνακας 5: Οικολογικό προφίλ

Ερώτηση	N	Όχι	Ναι	Μέσος	Τυπική απόκλιση
Έχετε σπίτι ένα σκουπιδοντενεκέ για ανακύκλωση;	215	26,5%	73,5%	0,73	0,442
Χρησιμοποιείτε τους μπλε κάδους της πόλης;	215	3,7%	96,3%	0,96	0,190

Το μπάνιο σας είναι απλό ντουζ;	215	32,1%	67,9%	0,68	0,468
Πλένετε το αυτοκίνητό σας με κουβά και σφουγγάρι;	215	54,9%	45,1%	0,45	0,499
Χρησιμοποιείτε λάμπες χαμηλής κατανάλωσης;	215	8,4%	91,6%	0,92	0,278
Χρησιμοποιείται συνήθως τη δημόσια συγκοινωνία;	215	79,1	20,9%	0,21	0,408
Παρακολουθείτε εκπαιδευτικές οικολογικές εκπομπές;	215	48,8%	51,2%	0,51	0,501
Θα θέλατε μια μέρα να μαζέψετε τα σκουπίδια από μια παραλία;	215	14,9	85,1	0,85	0,357
Προτιμάτε τα οικολογικά προϊόντα;	215	36,3%	63,7%	0,64	0,482
Ανήκετε σε κάποια ομάδα διάσωσης του περιβάλλοντος;	215	88,4%	11,6%	0,12	0,321

3.3. Περιβαλλοντικές γνώσεις

Αναλύοντας τις απαντήσεις του δείγματος διαπιστώνουμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων έχουν περιβαλλοντικές γνώσεις. Πιο αναλυτικά, με ποσοστό πάνω από 90% απαντήθηκαν σωστά οι ερωτήσεις που αφορούσαν το περιεχόμενο των μπλε κάδων, τη δοκιμή των καλλυντικών σε ζώα και τους ρίπους των εργοστασίων και πάνω από το 80% των ερωτηθέντων γνωρίζουν ποιες είναι οι καταστροφικές επιπτώσεις της όξινης βροχής, τα προβλήματα που προκαλεί η ρύπανση στο άνθρωπο και την περιβαλλοντική διάσταση της χρήσης της δημόσιας συγκοινωνίας. Το 55,3% γνώριζε πως εξοικονομούμε ενέργεια όχι μόνο σβήνοντας τα περιττά φώτα, αλλά και τρώγοντας

κυρίως φρούτα και λαχανικά (Πιν. 6). Εξαίρεση στα μεγάλα ποσοστά σωστών απαντήσεων αποτελεί μια η ερώτηση που απαιτεί περισσότερες περιβαλλοντικές γνώσεις, η οποία αναφέρεται στο ποια θεωρείται η δεκαετία της οικολογίας, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε λανθασμένα πως είναι η δεκαετία του 2010.

Πίνακας 6: Περιβαλλοντικές γνώσεις

Ερώτηση	Πλήθος απαντήσεων	Απάντησαν %	
		Σωστά	Λάθος
Στους μπλε κάδους βάζουμε	215	98,1%	1,9%
Η όξινη βροχή καταστρέφει	215	87,0%	13,0%
Η ρύπανση προκαλεί στον άνθρωπο προβλήματα	215	84,2%	15,8%
Εξοικονομούμε ενέργεια	215	55,3%	44,7%
Η χρήση της δημόσιας συγκοινωνίας	215	88,8%	11,2%
Η δεκαετία της οικολογίας είναι	215	13,5%	86,5%
Το να δοκιμάζουμε τα καλλυντικά στα ζώα	215	93,5%	6,5%
Οι ρύποι των εργοστασίων	215	94,9%	5,1%

3.4. Κλίμακα περιβαλλοντικής συμπεριφοράς

Για τη μέτρηση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα περιβαλλοντικής συμπεριφοράς σε δημόσια και ιδιωτική σφαίρα (Gkargkanouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019), η οποία εμπερικλείει έξι διαφορετικές κατηγορίες / τομείς συμπεριφοράς: τις δράσεις πολιτών και την υποστήριξη πολιτικών στη δημόσια σφαίρα και την ανακύκλωση, τις επιλογές μετακίνησης, τη συμπεριφορά στο περιβάλλον του νοικοκυριού και τις καταναλωτικές συνήθειες στην ιδιωτική σφαίρα (Πιν. 7).

Πιο αναλυτικά, το δείγμα μας, κατά το τελευταίο εξάμηνο:

- Έχει χαμηλή συμμετοχή σε δράσεις πολιτών υπέρ του περιβάλλοντος καθώς:
  - Στην ερώτηση «Είμαι ενεργό μέλος περιβαλλοντικής οργάνωσης» το 89,8% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Λαμβάνω συστηματικά μέρος σε διαμαρτυρίες με θέμα την προστασία του περιβάλλοντος» το 85,1% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Υπογράφω υπομνήματα ή ψηφίσματα διαμαρτυρίας για περιβαλλοντικά ζητήματα» το 66% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Συμμετέχω σε δημοτικές ή κοινοτικές συγκεντρώσεις / ημερίδες που στοχεύουν στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση» το 68,9% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Δίνω χρήματα για την προστασία του περιβάλλοντος» το 76,3% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Παίρνω μέρος σε αναδασώσεις ή / και καθαρισμούς ακτών» το 63,7% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
- Έχει επίσης χαμηλή στήριξη φιλοπεριβαλλοντικών πολιτικών καθώς:
  - Στην ερώτηση «Κατά διαστήματα, στέλνω επιστολές σε πολιτικά πρόσωπα για περιβαλλοντικά ζητήματα» το 92,1% έχει δηλώσει ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Ψηφίζω έναν πολιτικό σχηματισμό που υποστηρίζει τις πολιτικές διατήρησης του περιβάλλοντος μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων / κανονισμών» το 56,3% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Ψηφίζω ένα πολιτικό κόμμα που υποστηρίζει αυστηρότερους περιβαλλοντικούς νόμους» το 54% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
- Έχει υψηλά ποσοστά ανακύκλωσης καθώς:

- Στην ερώτηση «Ανακυκλώνω χαρτί, γυαλί και αλουμίνιο» το 84,6% δήλωσε συχνά ή πάντοτε.

Πίνακας 7: Περιβαλλοντική συμπεριφορά σε δημόσια και ιδιωτική σφαίρα

Παράγοντες	Θέματα/ Προτάσεις	Απαντήσεις (%)					Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
		1	2	3	4	5		
Δράσεις πολιτών	Είμαι ενεργό μέλος περιβαλλοντικής οργάνωσης	75,8	14,0	2,8	4,7	2,8	1,45	0,960
	Λαμβάνω συστηματικά μέρος σε διαμαρτυρίες με θέμα την προστασία του περιβάλλοντος	69,8	15,3	9,8	3,7	1,4	1,52	0,916
	Υπογράφω υπομνήματα ή ψηφίσματα διαμαρτυρίας για περιβαλλοντικά ζητήματα	45,1	20,9	18,6	12,6	2,8	2,07	1,180
	Συμμετέχω σε δημοτικές ή κοινοτικές συγκεντρώσεις / ημερίδες που στοχεύουν στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση	43,3	25,6	16,7	12,6	1,9	2,04	1,129
	Δίνω χρήματα για την προστασία του περιβάλλοντος	42,8	33,5	16,3	7,4	0,0	1,88	0,938
	Παίρνω μέρος σε αναδασώσεις ή / και καθαρισμούς ακτών	38,1	25,6	21,9	12,1	2,3	2,15	1,130
	Κατά διαστήματα, στέλνω επιστολές σε πολιτικά πρόσωπα για περιβαλλοντικά ζητήματα	81,9	10,2	4,2	3,7	0,0	1,30	0,720

	Ψηφίζω έναν πολιτικό σχηματισμό που υποστηρίζει τις πολιτικές διατήρησης του περιβάλλοντος μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων / κανονισμών	40,5	15,8	19,5	17,7	6,5	2,34	1,336
	Ψηφίζω ένα πολιτικό κόμμα που υποστηρίζει αυστηρότερους περιβαλλοντικούς νόμους	37,7	16,3	19,5	16,7	9,8	2,45	1,389
Ανακύκλωση	Ανακυκλώνω χαρτί, γυαλί και αλουμίνιο	1,9	4,7	8,8	16,7	67,9	4,44	0,964
	Πετάω τις χρησιμοποιημένες μπαταρίες στα σκουπίδια	67,0	6,0	5,6	10,2	11,2	1,93	1,464
	Ανακυκλώνω τις παλιές ηλεκτρικές συσκευές	3,3	5,6	14,4	21,9	54,9	4,2	1,085
Μεταφορές	Πηγαίνω στη δουλειά / σχολείο με το ποδήλατο ή τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς	46,0	14,0	11,6	10,7	17,7	2,4	1,564
	Για τις κοντινές αποστάσεις (έως 30χμ) χρησιμοποιώ τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς	49,8	16,7	12,1	8,8	12,6	2,18	1,442

	Για μακρινά ταξίδια (άνω των 6 ωρών) επιλέγω μέσα όπως αεροπλάνο, τρένο, λεωφορείο	20,0	13,0	20,0	25,1	21,9	3,16	1,428
Οικιστική συμπεριφορά	Αγοράζω λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας	2,8	3,3	8,8	19,1	66,0	4,42	0,978
	Στο σπίτι βάζουμε πλυντήριο όταν μαζευτούν αρκετά ρούχα για πλύση	1,9	1,9	10,2	25,1	60,9	4,41	0,886
	Τους χειμερινούς μήνες κλείνω τη θέρμανση όταν λείπω από το σπίτι για περισσότερες από 4 ώρες ή κατά τη διάρκεια της νύχτα	7,0	7,0	15,3	22,8	47,9	3,98	1,234
Καταναλωτικές συνήθειες	Αγοράζω προϊόντα σε ανακυκλώσιμες συσκευασίες	3,7	6,0	30,7	30,7	28,8	3,75	1,056
	Αγοράζω εποχικά προϊόντα	3,7	8,8	21,9	36,7	28,8	3,78	1,074
	Αγοράζω προϊόντα που φέρουν ετικέτα με οικολογική σήμανση	4,7	13,0	30,7	34,9	16,7	3,46	1,062
	Χρησιμοποιώ χάρτινες σακούλες για τα ψώνια αντί για πλαστικές	3,7	14,9	26,5	29,8	25,1	3,58	1,128

- Στην ερώτηση «Πετάω τις χρησιμοποιημένες μπαταρίες στα σκουπίδια» το 73% δήλωσε συχνά ή πάντοτε.

- Στην ερώτηση «Ανακυκλώνω τις παλιές ηλεκτρικές συσκευές» το 76,8% δήλωσε συχνά ή πάντοτε.
- Δεν επιλέγει συχνά τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς καθώς:
  - Στην ερώτηση «Πηγαίνω στη δουλειά / σχολείο με το ποδήλατο ή τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς» το 60% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Για τις κοντινές αποστάσεις (έως 30χμ) χρησιμοποιώ τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς» το 66,5% δήλωσε ποτέ ή σπάνια.
  - Στην ερώτηση «Για μακρινά ταξίδια (άνω των 6 ωρών) επιλέγω μέσα όπως αεροπλάνο, τρένο, λεωφορείο» το 47% δήλωσε συχνά ή πάντοτε, ενώ το 20% δήλωσε μερικές φορές.
- Στο πλαίσιο του νοικοκυριού υιοθετεί φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές καθώς:
  - Στην ερώτηση «Αγοράζω λαμπτήρες εξοικονόμησης ενέργειας» το 85,1% δήλωσε συχνά ή πάντοτε.
  - Στην ερώτηση «Στο σπίτι βάζουμε πλυντήριο όταν μαζευτούν αρκετά ρούχα για πλύση» το 86% δήλωσε συχνά ή πάντοτε.
  - Στην ερώτηση «Τους χειμερινούς μήνες κλείνω τη θέρμανση όταν λείπω από το σπίτι για περισσότερες από 4 ώρες ή κατά τη διάρκεια της νύχτα» το 70,7% δήλωσε συχνά ή πάντοτε.
- Έχει φιλοπεριβαλλοντικές καταναλωτικές συνήθειες καθώς:
  - Στην ερώτηση «Αγοράζω προϊόντα σε ανακυκλώσιμες συσκευασίες» το 59,5% δήλωσε συχνά ή πάντοτε και το 30,7% δήλωσε μερικές φορές.
  - Στην ερώτηση «Αγοράζω εποχικά προϊόντα» το 65,5% δήλωσε συχνά ή πάντοτε και το 21,9% δήλωσε μερικές φορές. Στην ερώτηση «Αγοράζω προϊόντα που

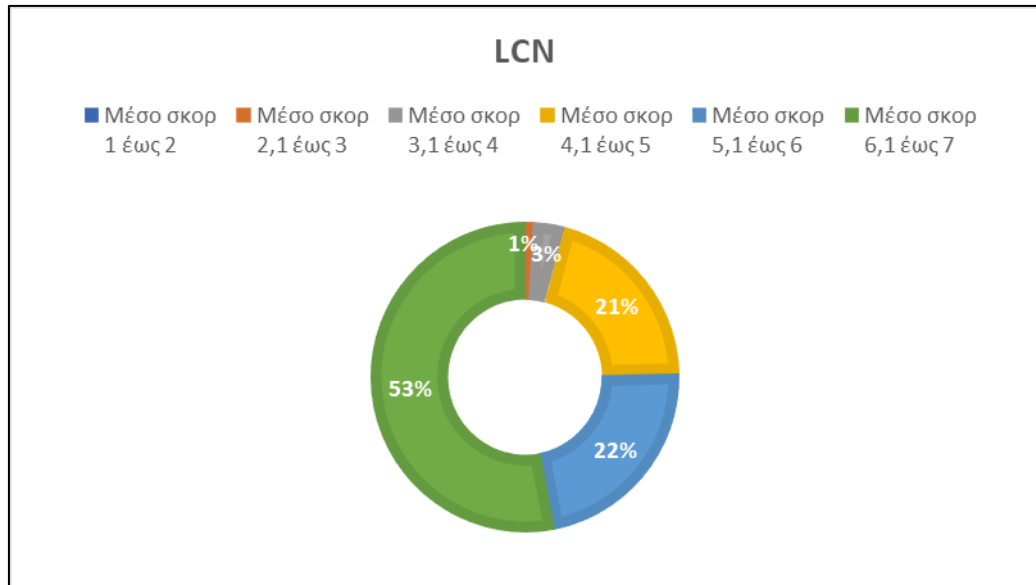
φέρουν ετικέτα με οικολογική σήμανση» το 51,6% δήλωσε συχνά ή πάντοτε και το 30,7% δήλωσε μερικές φορές.

- Στην ερώτηση «Χρησιμοποιώ χάρτινες σακούλες για τα ψώνια αντί για πλαστικές» το 54,9% δήλωσε συχνά ή πάντοτε και το 26,5% δήλωσε μερικές φορές.

Το δείγμα μας έχει φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά κυρίως στην ιδιωτική σφαίρα και πρωτίστως σε επίπεδο νοικοκυριού με τις καταναλωτικές συνήθειες και την ανακύκλωση να ακολουθούν. Οι επιλογές μετακίνησης είναι οριακά θετικά φιλοπεριβαλλοντικές (μέσο σκορ 2,5783) κι αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες δεν ζουν σε αστική περιοχή κι έτσι δεν να μην είναι εύκολη η πρόσβαση στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς. Τα χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής σημειώνονται σε δράσεις υπέρ του περιβάλλοντος στον πολιτικό ακτιβισμό και στην στήριξη πολιτικών.

3.5. 3.5. Κλίμακα LCN

Η κλίμακα LCN, όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, αποτελεί μια κλίμακα μέτρησης της βαθιάς φροντίδα κι αγάπης για τη φύση ως μια έκφραση της προσωπικής και συναισθηματικής σχέσης μεταξύ των ανθρώπων με τη φύση (Perkins E. H., 2010). Για την ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων αναφορικά με την κλίμακα αυτή βρέθηκε το μέσο σκορ των απαντήσεων της επτάβαθμης αυτής κλίμακας Likert και όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα η μεγαλύτερη πλειοψηφία του δείγματος, με ποσοστό 75% έχει βαθιά αγάπη και αισθήματα φροντίδας για τη φύση.

Σχήμα 6: Ποσοστιαία κατανομή απαντήσεων στην κλίμακα LCN (1 Διαφωνώ απόλυτα, 2 Διαφωνώ αρκετά, 3 Διαφωνώ, 4 Ούτε συμφωνώ / Ούτε διαφωνώ, 5 Συμφωνώ, 6 Συμφωνώ αρκετά, 7 Συμφωνώ απόλυτα)

3.6. Κλίμακα MEPS

Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως η κλίμακα MEPS (Gkargkanouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b) αποτελεί μια πεντάβαθμη κλίμακα Likert, η οποία αξιολογεί τα πολλαπλά κίνητρα που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος. Αποτελείται από 28 στοιχεία – προτάσεις, οι οποίες αντιστοιχούν σε επτά υποκλίμακες που αξιολογούν τα κανονιστικά κίνητρα, τα βιοσφαιρικά κίνητρα, τα ηδονικά κίνητρα, τα κίνητρα κέρδους, τα αλτρουιστικά κίνητρα, τα εγωιστικά κίνητρα και τα εμπόδια αντίστοιχα.

Για την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων βρέθηκε το μέσο σκορ των στοιχείων – προτάσεων που αντιστοιχούν σε κάθε υποκλίμακα κι έτσι προέκυψαν επτά νέες μεταβλητές.

Στον έλεγχο κανονικότητας (Test Normality) μέσα από το πρόγραμμα SPSS διαπιστώθηκε πως καμία από τις μεταβλητές δεν ακολουθεί κανονική κατανομή.

Έγιναν συσχετίσεις και αναζήτηση σχέσεων μεταξύ των επτά νέων μεταβλητών με το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την οικογενειακή κατάσταση, το επάγγελμα και την οικολογική συμπεριφορά.

3.6.1. Κίνητρα και φύλο

Κατά τον έλεγχο ύπαρξης σχέσης μεταξύ των περιβαλλοντικών κινήτρων της κλίμακας MEPS και του φύλου πραγματοποιήθηκε το Mann-Whitney U test. Όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί διακρίνεται μια οριακή σχέση μεταξύ του φύλου και των ηδονικών κινήτρων, χωρίς ωστόσο να είναι ικανή να απορρίψει την μηδενική υπόθεση ($p\text{-value} = 0,055$) (Πιν 8).

Πίνακας 8: Συσχετίσεις παραγόντων κλίμακας MEPS και φύλου

	Κανονιστικά	Αλτρουιστικά	Βιοσφαιρικά	Εγωιστικά	Οικονομικά	Ηδονικά	Εμπόδια
Mann-Whitney U	5407,500	5399,500	5050,000	4826,500	5370,500	4640,000	5180,500
Wilcoxon W	14053,500	14045,500	8453,000	8229,500	8856,500	8126,000	13695,500
Z	-,067	-,094	-,804	-1,306	-,150	-1,922	-,345
Asymp. Sig. (2-tailed)	,947	,925	,421	,191	,881	,055	,730

3.6.2. Κίνητρα και επίπεδο εκπαίδευσης

Μεταξύ των περιβαλλοντικών κινήτρων και του επιπέδου εκπαίδευσης, όπως παρουσιάζεται και παρακάτω μέσα από το Kruskal-Wallis H test, φαίνεται πως το επίπεδο εκπαίδευσης σχετίζεται με τα εμπόδια ($p\text{-value} = 0,010$) (Πιν. 9).

Πίνακας 9: Συσχετίσεις παραγόντων κλίμακας MEPS και επιπέδου εκπαίδευσης

	Κανονιστικά	Αλτρουιστικά	Βιοσφαιρικά	Εγωιστικά	Οικονομικά	Ήδονικά	Εμπόδια
Kruskal-Wallis	5,160	3,758	1,488	4,198	3,314	11,665	4,208
H							
df	4	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	,271	,440	,829	,380	,507	,020	,379

3.6.3. Κίνητρα και οικογενειακή κατάσταση

Πραγματοποιήθηκε το Kruskal-Wallis H test για την διερεύνηση σχέσεων ανάμεσα στα περιβαλλοντικά κίνητρα και την οικογενειακή κατάσταση. Όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα, η οικογενειακή κατάσταση δεν σχετίζεται με το σύνολο των περιβαλλοντικών κινήτρων, εκτός από τα ηδονικά κίνητρα, όπου απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση καθώς $p\text{-value} = 0,020$ (Πιν. 10).

Πίνακας 10: Συσχετίσεις παραγόντων κλίμακας MEPS και και οικογενειακή κατάσταση

	Κανονιστικά	Αλτρουιστικά	Βιοσφαιρικά	Εγωιστικά	Οικονομικά	Ήδονικά	Εμπόδια
Kruskal-Wallis	5,160	3,758	1,488	4,198	3,314	11,665	4,208
H							
df	4	4	4	4	4	4	4
Asymp. Sig.	,271	,440	,829	,380	,507	,020	,379

3.6.4. Κίνητρα και ηλικία

Για την αναζήτηση σχέσεων ανάμεσα στα κίνητρα και την ηλικία επιλέχθηκε ο συντελεστή συσχέτισης Spearman's rho, καθώς πρόκειται για ποσοτικές μεταβλητές, οι

οποίες δεν ακολουθούν κανονική κατανομή (Ρούσσοι Π, Ευθυμίου Γ., 2008). Όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί η στατιστική ανάλυση έδειξε πως υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στην ηλικία και τα κανονιστικά κίνητρα ($p=0,000$) και ανάμεσα στην ηλικία και τα εγωιστικά κίνητρα ($p=0,033$). Επομένως απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση για τις δύο αυτές κατηγορίες κινήτρων (Πιν. 11).

Πίνακας 11: Συσχετίσεις παραγόντων κλίμακας MEPS και ηλικία

Κίνητρα		Κανονιστικά	Αλτρουιστικά	Βιοσφαιρικά	Εγωιστικά	Οικονομικά	Ήδονικά	Εμπόδια	Ηλικία
Κανονιστικά	Συντελεστής	1	,371**	,230**	,178**	0,099	,169*	0,011	,240**
	συσχέτισης								
	Διακύμανση	.	0	0,001	0,009	0,149	0,014	0,879	0
	Sig. (2-tailed)								
	Πλήθος	214	214	213	213	214	214	212	212
Αλτρουιστικά	Συντελεστής	,371**	1	,485**	,360**	0,105	,346**	-0,016	0,08
	συσχέτισης								
	Διακύμανση	0	.	0	0	0,126	0	0,818	0,248
	Sig.(2- tailed)								
	Πλήθος	214	214	213	213	214	214	212	212
Βίος	Συντελεστής	,230**	,485**	1	,540**	,150*	,400**	0,125	-0,035

	συσχέτισης								
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0,001	0	.	0	0,029	0	0,069	0,618
	Πλήθος	213	213	213	213	213	213	211	211
Εγώσιτικά	Συντελεστής συσχέτισης	,178**	,360**	,540**	1	,230**	,374**	,182**	,147*
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0,009	0	0	.	0,001	0	0,008	0,033
	Πλήθος	213	213	213	213	213	213	211	211
	Συντελεστής συσχέτισης	0,099	0,105	,150*	,230**	1	,273**	,259**	0,083
Οικονομικά	Διακύμανση	0,149	0,126	0,029	0,001	.	0	0	0,228
	Sig.								
	Πλήθος								

	(2-tailed)								
	Πλήθος	214	214	213	213	214	214	212	212
Ηδονικά	Συντελεστής συσχέτισης	,169*	,346**	,400**	,374**	,273**	1	,176*	-0,017
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0,014	0	0	0	0	.	0,01	0,808
	Πλήθος	214	214	213	213	214	214	212	212
	Συντελεστής συσχέτισης	0,011	-0,016	0,125	,182**	,259**	,176*	1	-0,039
Εμπόδια	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0,879	0,818	0,069	0,008	0	0,01	.	0,569
	Πλήθος	212	212	211	211	212	212	212	210
	Συντελεστής	,240**	0,08	-0,035	,147*	0,083	-0,017	-0,039	1
Ηλικία									

	συσχέτισης								
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0	0,248	0,618	0,033	0,228	0,808	0,569	.
	Πλήθος	212	212	211	211	212	212	210	213

** . Η συσχέτιση είναι σημαντική στο επίπεδο 0,01 (2-tailed).

* . Η συσχέτιση είναι σημαντική στο επίπεδο 0,05 (2-tailed).

3.6.5. Κίνητρα και επάγγελμα

Αρχικά έγινε ομαδοποίηση των επαγγελματιών και στη συνέχεια για την αναζήτηση σχέσης ανάμεσα στα περιβαλλοντικά κίνητρα και το επάγγελμα έγινε Kruskal-Wallis H test και όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί ισχύει η μηδενική υπόθεση και τα περιβαλλοντικά κίνητρα δε σχετίζονται με το επάγγελμα, καθώς η p-value είναι μεγαλύτερη από 0,05 ($p > 0,05$) (Πιν. 12).

Πίνακας 12: Συσχετίσεις παραγόντων κλίμακας MEPS και επάγγελμα

	Κανονιστικά	Αλτρουιστικά	Βιοσφαιρικά	Εγωιστικά	Οικονομικά	Ηδονικά	Εμπόδια
Kruskal-Wallis H	5,702	7,809	6,864	4,893	4,773	3,722	8,193
Df	6	6	6	6	6	6	6
Asymp. Sig.	,457	,252	,334	,558	,573	,714	,224

3.6.6. Κίνητρα και οικολογική συμπεριφορά

Ανάμεσα στα περιβαλλοντικά κίνητρα της κλίμακας MEPS και στην οικολογική συμπεριφορά των ερωτηθέντων διαπιστώθηκε, μέσα από το Spearman's rho test, ότι η οικολογική συμπεριφορά σχετίζεται με τα κανονιστικά κίνητρα ($p\text{-value} = 0,034$), τα εγωιστικά κίνητρα ($p\text{-value} = 0,033$), τα ηδονικά κίνητρα ($p\text{-value} = 0,023$) και τα εμπόδια ($p\text{-value} = 0,005$). Άρα απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση (Πιν. 13).

Πίνακας 13: Συσχετίσεις παραγόντων κλίμακας MEPS και οικολογική συμπεριφορά

		Οικολογική συμπεριφορά	Κανονιστικά	Αλτρουιστικά	Βιοσφαιρικά	Εγωιστικά	Οικονομικά	Ηδονικά	Εμπόδια
Οικολογική συμπεριφορά	Συντελεστής συσχέτισης	1	,145*	0,101	0,068	,146*	-0,047	,155*	-,192**
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	.	0,034	0,142	0,324	0,033	0,49	0,023	0,005
	Πλήθος	215	214	214	213	213	214	214	212
Κανονιστικά	Συντελεστής συσχέτισης	,145*	1	,371**	,230**	,178**	0,099	,169*	0,011
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0,034	.	0	0,001	0,009	0,149	0,014	0,879
	Πλήθος	214	214	214	213	213	214	214	212

Αλτρουσιτικά	Συντελεστής συσχέτισης	0,101	,371**	1	,485**	,360**	0,105	,346**	-0,016
	Διακύμανση								
	Sig. (2- tailed)	0,142	0	.	0	0	0,126	0	0,818
	Πλήθος	214	214	214	213	213	214	214	212
Βιοσφαιρικά	Συντελεστής συσχέτισης	0,068	,230**	,485**	1	,540**	,150*	,400**	0,125
	Διακύμανση								
	Sig. (2- tailed)	0,324	0,001	0	.	0	0,029	0	0,069
	Πλήθος	213	213	213	213	213	213	213	211
Εγώιστικά	Συντελεστής συσχέτισης	,146*	,178**	,360**	,540**	1	,230**	,374**	,182**
	Διακύμανση	0,033	0,009	0	0	.	0,001	0	0,008

	Sig. (2-tailed)								
	Πλήθος	213	213	213	213	213	213	213	211
Οικονομικά	Συντελεστής συσχέτισης	-0,047	0,099	0,105	,150*	,230**	1	,273**	,259**
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0,49	0,149	0,126	0,029	0,001	.	0	0
	Πλήθος	214	214	214	213	213	214	214	212
Ήθονικά κίνητρα	Συντελεστής συσχέτισης	,155*	,169*	,346**	,400**	,374**	,273**	1	,176*
	Διακύμανση								
	Sig. (2-tailed)	0,023	0,014	0	0	0	0	.	0,01
	Πλήθος	214	214	214	213	213	214	214	212

Εμπόδια	Συντελεστής συσχέτισης	-,192**	0,011	-0,016	0,125	,182**	,259**	,176*	1
	Διακύμανση								
	Sig. (2- tailed)	0,005	0,879	0,818	0,069	0,008	0	0,01	.
	Πλήθος	212	212	212	211	211	212	212	212

3.7. Κλίμακα MTES

Η κλίμακα MTES (Pelletier et al. 1998) είναι μια επταβάθμια κλίμακα Likert, η οποία αναπτύχθηκε, βασιζόμενη στη θεωρία του αυτοπροσδιορισμού SDT (Deci & Ryan 1985), ώστε να αξιολογήσει τις βαθμίδες αυτονομίας των κινήτρων των ανθρώπων σχετικά με την υιοθέτηση και διατήρηση μιας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Τα κίνητρα αυτά κατηγοριοποιούνται σε τρεις μεγάλες ενότητες: τα εσωτερικά κίνητρα, τα εξωτερικά κίνητρα και την έλλειψη κινήτρων, με τα εξωτερικά κίνητρα να διακρίνονται σε τέσσερις υποκατηγορίες: της ολοκληρωμένης ρύθμισης/ενσωμάτωσης, της προσδιορισμένης ρύθμισης/ταύτισης, της εσωτερικευμένης ρύθμισης/ενδοσκόπησης και της εξωτερικής ρύθμισης (Villacorta M., Koestner R., Lekes N., 2003) (Πιν. 14).

Στο δείγμα της έρευνας αυτής ο μέσος όρος των απαντήσεων αναφορικά με τα **εσωτερικά κίνητρα** κυμαίνεται μεταξύ 5,39 και 5,94.

Αναλυτικά οι ερωτήσεις:

- «Με ευχαριστεί να ανακαλύπτω νέους τρόπους να βοηθάω γενικά» το **85,1%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**¹.
- «Με ευχαριστεί να συμμετέχω στη βελτίωση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος» το **93,1%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «Μου αρέσει να κάνω πράγματα για την προστασία της φύσης» το **94,9%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «Με ευχαριστεί να συνεισφέρω στο φυσικό περιβάλλον» το **92,5%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.

Αναφορικά με τα **εξωτερικά κίνητρα** οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

---

¹ Σημ.: Οι απαντήσεις «Συμφωνώ Απόλυτα», «Συμφωνώ Αρκετά» και «Συμφωνώ» σημειώνονται ως θετικές

Πίνακας 14: Κλίμακα MTES

MTES κλίμακα	Θέματα κλίμακας	Απαντήσεις (%)							Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
		1	2	3	4	5	6	7		
Εσωτερικά κίνητρα										
Εγγενή κίνητρα	Με ευχαριστεί να ανακαλύπτω νέους τρόπους να βοηθάω γενικά	0,9	0,5	0,9	12,6	32,6	23,7	28,8	5,62	1,17
	Με ευχαριστεί να συμμετέχω στη βελτίωση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος	-	-	-	7	31,2	23,3	38,6	5,39	0,988
	Μου αρέσει να κάνω πράγματα για την προστασία της φύσης	-	-	0,5	4,7	32,6	25,1	37,2	5,94	0,962
	Με ευχαριστεί να συνεισφέρω στο φυσικό περιβάλλον	-	-	0,5	7	31,6	22,3	38,6	5,92	1,01
Εξωτερικά κίνητρα										
Ολοκληρω μένη	Θεωρώ ότι φροντίζοντας το περιβάλλον ταυτόχρονα προσφέρω και στον εαυτό μου	-	-	-	3,3	23,7	25,6	47,4	6,17	0,903

	Η προστασία του περιβάλλοντος με καθορίζει ως άνθρωπο	1,4	0,9	1,9	10,7	27	27,4	30,7	5,66	1,25
	Η θετική στάση απέναντι στο περιβάλλον αποτελεί μία από τις επιλογές της ζωής μου.	-	0,5	1,4	10,7	27,4	27,9	32,1	5,77	1,085
	Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μου η δράση με οποιονδήποτε τρόπο υπέρ του περιβάλλοντος.	3,3	3,7	11,6	23,3	19,5	22,8	15,8	4,84	1,549
Προσδιορισμένη ρύθμιση - Ταύτιση	Είναι κοινή λογική να φερόμαστε με σεβασμό στο περιβάλλον	-	-	-	3,3	22,3	22,8	51,6	6,23	0,906
	Είναι σωστό να φέρεσαι φιλοπεριβαλλοντικά	0,5	-	0,5	5,1	24,2	26	43,7	6,06	1,022
	Είναι ένας τρόπος να συνεισφέρω στην κοινωνία	0,5	-	1,9	4,7	28,4	27,9	36,7	5,91	1,058
	Είναι μία καλή ιδέα να προσφέρω στην προστασία του περιβάλλοντος	0,9	-	2,3	6,5	26	28,8	35,3	5,85	1,14
Εσωτερικευ μένη	Θα ένιωθα ενοχές εάν δεν φερόμουν με σεβασμό στο περιβάλλον	1,4	1,4	1,4	10,2	25,1	25,6	34,9	5,73	1,28

	Θα μετάνιωνα εάν δεν έκανα κάτι για να προστατεύσω το περιβάλλον	3,3	1,4	6,5	14,9	16,3	26	31,6	5,44	1,548
	Θα ένιωθα άσχημα αν δε συνέβαλα με κανένα τρόπο στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος	1,9	1,9	5,1	16,7	14,9	26	33,5	5,53	1,472
Εξωτερική ρύθμιση	Για να αποφύγω την κριτική ότι δεν σέβομαι το περιβάλλον	41,4	16,7	14,9	13	8,4	1,9	3,7	2,51	1,68
	Περιμένουν από μένα οι δικοί μου άνθρωποι να φέρομαι φιλο-περιβαλλοντικά	22,8	20,5	9,8	18,6	12,6	11,2	4,7	3,3	1,866
	Για να λάβω αναγνώριση από τους άλλους	57,7	16,3	10,2	6	5,1	2,8	1,9	2	1,518
	Οι φίλοι μου επιμένουν να φέρομαι φιλικά προς το περιβάλλον	28,8	16,7	15,8	17,2	11,6	6	3,7	2,99	1,764
Απουσία κινήτρων										
Έλλειψη κινήτρων	Αναρωτιέμαι γιατί να προστατεύουμε το περιβάλλον, αφού η κατάσταση δεν βελτιώνεται	50,2	19,1	8,4	12,6	3,3	4,2	2,3	2,21	1,612

Δεν ξέρω γιατί, νομίζω ότι θα έχανα ή χάνω το χρόνο μου	54,9	20,9	9,3	8,4	3,3	2,3	0,9	1,95	1,371
Δεν ξέρω γιατί, δεν νομίζω ότι οι προσπάθειές μου μπορούν να βοηθήσουν να προστατευτεί το περιβάλλον	44,7	23,3	14,4	7,9	5,1	2,3	2,3	2,22	1,511
Δεν ξέρω γιατί, δεν βλέπω να με ωφελεί κάπου να φέρομαι φιλο-περιβαλλοντικά	60,9	18,1	7,4	7,4	3,3	1,4	1,4	1,84	1,352

Σημείωση: 1 Διαφωνώ Απόλυτα, 2 Διαφωνώ Αρκετά, 3 Διαφωνώ, 4 Ούτε Συμφωνώ/Ούτε Διαφωνώ, 5 Συμφωνώ, 6 Συμφωνώ Αρκετά, 7 Συμφωνώ Απόλυτα

Στην υποκατηγορία των εξωτερικών κινήτρων της ολοκληρωμένης ρύθμισης - ενσωμάτωσης (Integrated regulation) ο μέσος όρος των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ 4,84 και 6,17.

Αναλυτικά οι ερωτήσεις:

- «*Θεωρώ ότι φροντίζοντας το περιβάλλον ταυτόχρονα προσφέρω και στον εαυτό μου*» το **96,7%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «*Η προστασία του περιβάλλοντος με καθορίζει ως άνθρωπο*» το **85,1%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «*Η θετική στάση απέναντι στο περιβάλλον αποτελεί μία από τις επιλογές της ζωής μου*» το **87,4%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «*Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μου η δράση με οποιονδήποτε τρόπο υπέρ του περιβάλλοντος*» το **58,1%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**, ενώ το **23,3%** κράτησε **ουδέτερη στάση**².

Στην υποκατηγορία των εξωτερικών κινήτρων της προσδιορισμένης ρύθμισης - ταύτισης (Identified regulation) ο μέσος όρος των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ 5,85 και 6,23.

Αναλυτικά οι ερωτήσεις:

- «*Είναι κοινή λογική να φερόμαστε με σεβασμό στο περιβάλλον*» το **96,7%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «*Είναι σωστό να φέρεσαι φιλοπεριβαλλοντικά*» το **93,9%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «*Είναι ένας τρόπος να συνεισφέρω στην κοινωνία*» το **93%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.

---

² Σημ.: Οι απαντήσεις «Ούτε Συμφωνώ/Ούτε Διαφωνώ» σημειώνονται ως ουδέτερες.

- «Είναι μία καλή ιδέα να προσφέρω στην προστασία του περιβάλλοντος»
το **90,1%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.

Στην υποκατηγορία των εξωτερικών κινήτρων της εσωτερικευμένης ρύθμισης - ενδοσκοπήσης (Introjected regulation) ο μέσος όρος των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ 5,44 και 5,73.

Αναλυτικά οι ερωτήσεις:

- «Θα ένιωθα ενοχές εάν δεν φερόμουν με σεβασμό στο περιβάλλον»
το **86,6%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «Θα μετάνιωνα εάν δεν έκανα κάτι για να προστατεύσω το περιβάλλον»
το **73,9%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.
- «Θα ένιωθα άσχημα αν δε συνέβαλα με κανένα τρόπο στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος» το **74,4%** των ερωτηθέντων απάντησε **θετικά**.

Στην υποκατηγορία των εξωτερικών κινήτρων της εξωτερικής ρύθμισης (External regulation) ο μέσος όρος των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ 2 και 3,30.

Αναλυτικά οι ερωτήσεις:

- «Για να αποφύγω την κριτική ότι δεν σέβομαι το περιβάλλον»
το **73%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**³.
- «Περιμένουν από μένα οι δικοί μου άνθρωποι να φέρομαι φιλο-περιβαλλοντικά» το **53,1%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**, ενώ το **18,6%** κράτησε **ουδέτερη στάση**.
- «Για να λάβω αναγνώριση από τους άλλους»
το **84,2%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**.

³ Σημ.: Οι απαντήσεις «Διαφωνώ Απόλυτα», «Διαφωνώ Αρκετά» και «Διαφωνώ» σημειώνονται ως αρνητικές.

- «Οι φίλοι μου επιμένουν να φέρομαι φιλικά προς το περιβάλλον»
το **61,3%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**.

Τέλος, ο μέσος όρος των απαντήσεων που σχετίζονται με την **έλλειψη κινήτρων (amotivation)** κυμαίνεται μεταξύ 0,9 και 2,3.

Αναλυτικά οι ερωτήσεις:

- "Αναρωτιέμαι γιατί να προστατεύουμε το περιβάλλον, αφού η κατάσταση δεν βελτιώνεται"
το **77,7%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**.
- "Δεν ξέρω γιατί, νομίζω ότι θα έχανα ή χάνω το χρόνο μου"
το **85,1%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**.
- "Δεν ξέρω γιατί, δεν νομίζω ότι οι προσπάθειές μου μπορούν να βοηθήσουν να προστατευτεί το περιβάλλον"
το **82,4%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**.
- "Δεν ξέρω γιατί, δεν βλέπω να με ωφελεί κάπου να φέρομαι φιλο-περιβαλλοντικά"
το **86,4%** των ερωτηθέντων απάντησε **αρνητικά**.

Παρατηρούμε ότι μια πολύ μεγάλη μερίδα >91% των ερωτηθέντων του δείγματός μας παρακινείται στην υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών από εγγενή κίνητρα (Intrinsic motivation), συνεπώς η εκτέλεση μιας τέτοιας δραστηριότητας είναι εκ φύσεως ενδιαφέρουσα για τους ίδιους (Villacorta M., Koestner R., Lekes N., 2003).

Ένα επίσης μεγάλο ποσοστό >81% του δείγματος φαίνεται πως έχει ενσωματώσει πλήρως τους εξωτερικούς κανονισμούς, οι οποίοι έχουν γίνει μέρος του εαυτού του, καθώς ωθείται να συμμετάσχει σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις παρακινούμενο μέσα από μια ολοκληρωμένη ρύθμιση (Integrated regulation).

Πάνω από το 93% των ερωτηθέντων φαίνεται να παρακινείται σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις μέσα από την προσδιορισμένη ρύθμιση (Identified regulation), δηλαδή έχει ταυτιστεί με τους εξωτερικούς κανόνες και το άτομο αντιλαμβάνεται την υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών ως δική του επιλογή, άρα μέρος των αξιών του.

Σχετικά με την εσωτερικευμένη ρύθμιση (Introjected regulation) βλέπουμε πως το 78% των ερωτηθέντων ωθείται σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις υποκινούμενο από μια αίσθηση υποχρέωσης καθώς γίνεται λήψη των εξωτερικών κανόνων χωρίς όμως αυτοί οι κανόνες να έχουν ενσωματωθεί πλήρως από το άτομο κι έτσι, σε αυτή την περίπτωση, η συμμετοχή σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις συνοδεύεται από μια αίσθηση πίεσης και καταναγκασμού.

Μόλις το 6,1% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως παρακινούνται από εξωτερικά κίνητρα (External registration). Οι συμπεριφορές αυτές, που σχετίζονται με την εξωτερική ρύθμιση, σχετίζονται με εξωτερικά παράγοντες όπως είναι οι αμοιβές και οι περιορισμοί.

Τέλος, σε ένα πολύ μικρό ποσοστό των ερωτηθέντων, μόλις το 2,7%, φαίνεται να υπάρχει απουσία κινήτρων (Amotivation) για τη συμμετοχή σε περιβαλλοντικές δράσεις. Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση η έλλειψη κινήτρων παρακίνησης (Amotivation) αποτελεί την αντιληπτή από το άτομο έλλειψη σύνδεσης μεταξύ πράξεων και αποτελεσμάτων που παράγονται κι έτσι δημιουργείται στο άτομο ένα αίσθημα ανικανότητας και έλλειψης ελέγχου.

4. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκαν και παρουσιάστηκαν θεωρίες της επιστήμης της ψυχολογίας, που εστιάζονται στη διερεύνηση της συμπεριφορά των ατόμων και πιο συγκεκριμένα στα κίνητρα που επηρεάζουν την εκτέλεση μιας συμπεριφοράς. Οι θεωρίες που μελετήθηκαν ήταν: η θεωρία της διαμόρφωσης στόχων (the Goal Framing Theory) (Lindenberg S, Steg L., 2007), η θεωρία αυτοπροσδιορισμού (Self Determination Theory) (Deci E. L., Ryan R. M., 2000), η θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς (Theory of Planned Behavior) (Ajzen I., 1991), το μοντέλο ενεργοποίησης κανόνα (the Norm Activation Model) (Schwartz S. H., 1977), η θεωρία Αξία – Πεποίθηση – Κανόνας (Value – Belief – Norm theory) (Stern P., Dietz Th., Abel Tr., Guagnaro Gr., Kalof L., 1999). Μελέτες που αξιολόγησαν τα περιβαλλοντικά κίνητρα και τα ομαδοποίησαν σε πρωτογενή ή επιλεκτικά (Kollmuss A., Agyeman J., 2002), εσωτερικά ή περιβαλλοντικά ή συμβολικά (Noppers E.H., K. Keizer, J.W. Bolderdijk, L. Steg, 2014), σε πράσινα περιβαλλοντικά κίνητρα (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017a). Επιπλέον μελετήθηκαν και τρεις κλίμακες αξιολόγησης περιβαλλοντικών κινήτρων: η κλίμακα περιβαλλοντικών κινήτρων (Environmental Motives Scale) (Schultz P. W., 2001), η κλίμακα κινήτρων που αφορούν το περιβάλλον (Motivation Toward the Environmental Scale) (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998), η κλίμακα πολλαπλών κινήτρων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος (Multi – motives toward Environmental Protection Scale) (Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b). Ακόμη μελετήθηκαν και έγινε μια προσπάθεια σύντομης παρουσίασης των ανασταλτικών παραγόντων των κινήτρων.

Μέσα από τη βιβλιογραφική έρευνα που έγινε σχετικά με τα περιβαλλοντικά κίνητρα διαπιστώθηκε πως τα διάφορα μοντέλα, που έχουν αναπτυχθεί σχετικά με την περιβαλλοντική συμπεριφορά, έχουν κάποια κοινά ή συσχετιζόμενα ευρήματα.

Μια βασική κατηγορία κινήτρων που ωθούν τα άτομα να ενεργούν φιλοπεριβαλλοντικά είναι τα βιοσφαιρικά κίνητρα, που συναντάμε στην κλίμακα περιβαλλοντικών κινήτρων (Environmental Motives Scale) του Schultz (Schultz P. W., 2001), τα οποία αντιστοιχούν στην πρόθεση και την παρακίνηση των ατόμων να προστατεύσουν το φυσικό περιβάλλον και είναι αυτά που αναφέρονται σε μια γενικότερη εκτίμηση και ανησυχία για την επιβίωση όλων των έμβιων όντων και οικοσυστημάτων, καθώς αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα και την αξία τους. Ακόμη τα περιβαλλοντικά κίνητρα των Noppers et al. (Noppers E.H., K. Keizer, J.W. Bolderdijk, L. Steg, 2014), τα οποία αναφέρονται στην προστασία γενικά του περιβάλλοντος, η οποία έχει αποδειχθεί από έρευνες πως αποτελεί έναν ιδιαίτερης σημασίας στόχο για τα άτομα, τα οποία, κατά την διαδικασία λήψης μιας απόφασης ή υιοθέτησης μια συμπεριφοράς, συνυπολογίζουν τις περιβαλλοντικές συνέπειες της συμπεριφοράς αυτής. Επιπλέον τα πράσινα περιβαλλοντικά κίνητρα των Geng et al. (Geng J., Long R., Chen H., Li W., 2017a) στηρίζονται κυρίως στις προσωπικές πρωτοβουλίες των ανθρώπων που προτίθενται είτε να περιορίσουν είτε ακόμα και να εγκαταλείψουν άλλες ανάγκες τους που είναι επιβλαβείς για το περιβάλλον. Κάποιοι ερευνητές αναδεικνύουν τον αλτρουισμό ως βασική κινητήρια δύναμη που ωθεί τους ανθρώπους να ενεργούν υπέρ του περιβάλλοντος. Η θεωρία της ενεργοποίησης κανόνα του Schwartz (Schwartz S. H., 1977) έχει ως κεντρική ιδέα πως μια αλτρουιστική συμπεριφορά υιοθετείται από κάποιο άτομο παρακινούμενο από συναισθήματα ηθικής υποχρέωσης, έτσι ώστε να συμπεριφέρεται σύμφωνα με τους προσωπικούς του κανόνες. Ομοίως και τα αλτρουιστικά κίνητρα στην EMS θεωρία των Stern και Dietz (Stern P. C.,

Dietz Th., 1994), τα οποία βασίζονται στην ανησυχία των ανθρώπων για την δικαιοσύνη και την ευημερία των άλλων ανθρώπων. Και οι αξίες, στην VBN θεωρία των Stern et al. (Stern P., Dietz Th., Abel Tr., Guagnaro Gr., Kalof L., 1999), οι οποίες κατά βάση επηρεάζουν την ενεργοποίηση των προσωπικών κανόνων και εν συνεχεία την ανάληψη περιβαλλοντικής δράσης είναι κυρίως οι αλτρουιστικές αξίες.

Ορισμένα μοντέλα θεωρούν πως το οικονομικό όφελος είναι η κινητήρια δύναμη των ανθρώπων που τους ωθούν να δρουν υπέρ του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τη θεωρία των Noppers et al. (Noppers E.H., K. Keizer, J.W. Bolderdijk, L. Steg, 2014) στα εσωτερικά κίνητρα παίζουν σημαντικό ρόλο τα οικονομικά οφέλη. Επιπλέον στην θεωρία διαμόρφωσης στόχων (Goal Framing Theory) των Lindenberg και Steng (Lindenberg S, Steg L., 2007) το πλαίσιο στόχος του κέρδους (gain goal frame) αναφέρεται στις αλλαγές ή όχι των προσωπικών πόρων του κάθε ατόμου, δίνοντας βάση κυρίως στους οικονομικούς πόρους με αποτέλεσμα η υιοθέτηση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς να είναι αποτέλεσμα οικονομικών – χρηματικών ανταμοιβών ή έχει ως απώτερο σκοπό την εξοικονόμηση χρημάτων. Ακόμη, τα επιλεκτικά κίνητρα των Kollmus και Agyeman (Kollmuss A., Agyeman J., 2002) προσβλέπουν στην αποκόμιση κυρίως οικονομικών κερδών.

Κάποια μοντέλα θεωρούν την ιδιοτέλεια ως φιλοπεριβαλλοντικό κίνητρο. Η θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς TPB του Ajzen (Ajzen I., 1991) υποστηρίζει πως οι άνθρωποι ενεργούν φιλοπεριβαλλοντικά υποκινούμενοι από ιδιοτελή κίνητρα. Ανάλογη βάση έχουν και τα εγωιστικά κίνητρα της κλίμακας περιβαλλοντικών κινήτρων EMS του Schultz (Schultz P. W., 2001), όπου οι άνθρωποι δείχνουν να έχουν ενδιαφέρον για το περιβάλλον, αναλαμβάνοντας φιλοπεριβαλλοντική δράση, αλλά ενεργούν σκεπτόμενοι αυτοπροστατευτικά και για προσωπικό τους, κυρίως, όφελος. Τέλος, στην VBN θεωρία

των Stern et al. (Stern P., Dietz Th., Abel Tr., Guagnaro Gr., Kalof L., 1999) ένας από τους τύπους των προσωπικών αξιών είναι αυτός της ιδιοτέλειας (self – interest).

Μια άλλη ομαδοποίηση των περιβαλλοντικών κινήτρων είναι αυτή που αναφέρεται στα κανονιστικά ή ηθικά κίνητρα. Βλέπουμε πως στη θεωρία διαμόρφωσης στόχων (Goal – Framing Theory) των Lindenberg και Steg (Lindenberg S, Steg L., 2007) το κανονιστικό πλαίσιο στόχου (normative goal frame) σχετίζεται με τη θεώρηση του κάθε ατόμου για το τι είναι ηθικά σωστό, αλλά και το τι προσδοκά η κοινωνία από το άτομο αυτό. Αντίστοιχα, στην θεωρία του αυτοπροσδιορισμού (Self – Determination Theory) των Deci και Ryan (Deci E. L., Ryan R. M., 2000) το εξωτερικό στοιχείο ρύθμισης θεωρεί πως η εκτέλεση μιας συμπεριφοράς υπέρ του περιβάλλοντος πραγματοποιείται ως συμμόρφωση απέναντι σε ένα εξωτερικό – κοινωνικό κανόνα. Στο μοντέλο ενεργοποίησης κανόνα (Norm Activation Model) (Schwartz S. H., 1977) τα άτομα παρακινούνται από συναισθήματα ηθικής υποχρέωσης και πως οι κοινωνικοί κανόνες ενεργοποιούν και αυτοί τους προσωπικούς κανόνες. Ανάλογα, ο πρώτος άξονας στη θεωρία αξία – πεποίθηση – κανόνας (Value – Belief – Norm theory) (Stern P., Dietz Th., Abel Tr., Guagnaro Gr., Kalof L., 1999) αφορά την ενεργοποίηση των ηθικών κανόνων (moral norm activation), όπου οι φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές είναι απόρροια των προσωπικών ή ηθικών κανόνων του κάθε ατόμου. Επιπλέον τα πρωτογενή κίνητρα των Kollmuss (Kollmuss A., Agyeman J., 2002) και Agyeman σχετίζονται με τις κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές και τους κοινωνικούς κανόνες.

Μια ξεχωριστή κατηγορία φιλοπεριβαλλοντικών κινήτρων είναι τα ηδονικά κίνητρα. Στην θεωρία διαμόρφωσης στόχων (Lindenberg S, Steg L., 2007) το ηδονικό πλαίσιο στόχος (hedonic goal frame) υπόσχεται να βελτιώσει το πώς αισθάνεται κανείς κι έτσι οι άνθρωποι είναι πολύ πιθανό να ενεργήσουν φιλοπεριβαλλοντικά, όταν αντλούν

ευχαρίστηση και ικανοποίηση μέσα από αυτή τη δραστηριότητα. Τα εσωτερικά κίνητρα του μοντέλου της SDT (Deci E. L., Ryan R. M., 2000), είναι αυτή η εσωτερική τάση των ανθρώπων να επιλέγουν να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες που τους προσφέρουν αισθήματα ευχαρίστησης και ικανοποίησης.

Η απουσία πρόθεσης των ανθρώπων να ενεργήσουν (amotivation) λόγω έλλειψης κινήτρων της θεωρίας SDT (Deci E. L., Ryan R. M., 2000) συσχετίζεται με θετικά με τους ανασταλτικούς παράγοντες των κινήτρων, δηλαδή τα εμπόδια, όπως έχει δείξει η έρευνα των Gkargkanouzi et al. (Gkargkanouzi A., Halkos G., Matsiori St., 2019b) στην κλίμακα πολλαπλών κινήτρων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος (MEPS).

Μέσα από αυτή την βιβλιογραφική ανασκόπηση που έγινε σχετικά με τα περιβαλλοντικά κίνητρα γίνεται φανερό πως οι παράγοντες που ωθούν τα άτομα στην υιοθέτηση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς είναι πολυπαραγοντικοί και αλληλεξαρτώμενοι πολλές φορές.

Έτσι και στην παρούσα έρευνα που διεξήχθη στα πλαίσια της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας σχετικά με τη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την συμμετοχή των πολιτών σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος φάνηκε πως οι πολίτες συμμετέχουν σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις παρακινούμενοι από διάφορα κίνητρα.

Σύμφωνα με την κλίμακα MTES (Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M., 1998), στην παρούσα έρευνα, κίνητρο για την υιοθέτηση μιας φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφορά αποτελεί κυρίως η ταύτισή τους με τους εξωτερικούς κανόνες (identified regulation), οι οποίοι έχουν γίνει μέρος των αξιών τους, αλλά και τα εγγενή κίνητρα (intrinsic motivation), τα οποία αποτελούν και την έμφυτη τάση των ανθρώπων για αισθήματα ικανοποίησης και ευχαρίστησης κι έτσι συμμετοχή σε τέτοιου

είδους δραστηριότητες είναι εκ φύσεως ενδιαφέρουσες για το άτομο (Villacorta M., Koestner R., Lekes N., 2003). Ακόμη, σημαντικό παράγοντα παρακίνησης για συμμετοχή σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις αποτελούν η πλήρης ενσωμάτωση των εξωτερικών κανόνων (Integrated regulation), αλλά και η αίσθηση υποχρέωσης και καταναγκασμού, όπου το άτομο εφαρμόζει τους εξωτερικούς κανόνες χωρίς όμως να τους έχει ενσωματώσει (Introjected regulation). Τέλος, οι παράγοντες που έχουν μικρή επιρροή στην παρακίνηση των πολιτών για συμμετοχή σε δράσεις υπέρ του περιβάλλοντος είναι η εξωτερική ρύθμιση (External registration), που σχετίζονται με εξωτερικούς παράγοντες, όπως οι αμοιβές και οι περιορισμοί, και απουσία κινήτρων (Amotiation), όπου το άτομο έχει ένα αίσθημα ανικανότητας και έλλειψης ελέγχου, καθώς δεν αντιλαμβάνεται κάποια σύνδεση ανάμεσα στις πράξεις και τα αποτελέσματα των πράξεων αυτών.

Η περιβαλλοντική ψυχολογία, όπως και κοινωνική ψυχολογία, έχουν ως στόχο τους την πρόβλεψη μιας ανθρώπινης συμπεριφοράς, εξετάζοντας τους πολυδιάστατους παράγοντες και τις μεταξύ τους αλληλεξαρτήσεις ή αποκλεισμούς, που υποκινούν ή εμποδίζουν την υιοθέτηση και την εκτέλεση της συμπεριφοράς αυτής. Τα δεδομένα όλων αυτών των ερευνών θα πρέπει να αξιοποιούνται από τους υπεύθυνους για την πολιτική χάραξη έτσι ώστε να σχεδιάζονται και να εκτελούνται αποτελεσματικές στρατηγικές που θα έχουν ως επιδίωξη την αλλαγή της συμπεριφοράς των ανθρώπων προσανατολισμένη προς την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς οι ανθρώπινες δράσεις και δραστηριότητες είναι αυτές που μπορούν να ανακόψουν ή να περιορίσουν την κλιματική αλλαγή και έτσι να επιτευχθεί ένα πιο βιώσιμο μέλλον για τον άνθρωπο αλλά και για ολόκληρο τον πλανήτη.

Έτσι η έρευνα της περιβαλλοντικής ψυχολογίας θα πρέπει να είναι συνεχής και οι υπεύθυνοι πολιτικής χάραξης να αναπροσαρμόζουν τις στρατηγικές τους με βάση τα ευρήματα των ερευνητών της περιβαλλοντικής ψυχολογίας προς την κατεύθυνση της βιωσιμότητας και της αειφορίας.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ajzen I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Pages 179-211. Ανάκτηση από [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
2. Ajzen I. (2001). Nature and operation of attitudes. *Annual Review of Psychology*. 52 (1): 27–58. doi:10.1146/annurev.psych.52.1.27
3. Ajzen I. (2006). Perceived Behavioral Control, Self-Efficacy, Locus of Control, and the Theory of Planned Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2002.tb00236.x>
4. Alisat S., Riemer M. (2015). The environmental action scale: development and psychometric evaluation. *J. Environ. Psychol.*, 43, pp. 13-23. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.05.006>
5. Assche J., Kaap-Deeder, Audenaert E., De Schryver M., Vansteenkiste M. (2018). Are the benefits of autonomy satisfaction and the costs of autonomy frustration dependent on individuals' autonomy strength? *Journal of personality*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1111/jopy.12372>
6. Babbie E. (2020). *The practice of social research*. Chapman University: Cengage.
7. Bamberg S., Möser G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, Volume 27, Issue 1, Pages 14-25. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2006.12.002>
8. Blake J. (1999). Overcoming the ‘value-action gap’ in environmental policy: Tensions between national policy and local experience. *Local Environment, The*

- International Journal of Justice and Sustainability, Volume 4, Pages 257-278.
Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1080/13549839908725599>
9. Clayton, S., Devine-Wright, P., Swim, J., Bonnes, M., Steg, L., Whitmarsh, L., & Carrico, A. (2016). Expanding the role for psychology in addressing environmental challenges. *American Psychologist*, 71(3), 199–215. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1037/a0039482>
  10. Corral-Verdugo V., González-Lomelí D., Rascón-Cruz M, Corral-Frías V. O. (2016). Intrinsic motives of autonomy, self-efficacy, and satisfaction associated with two instances of sustainable behavior: frugality and equity. *Psychology*, pp. 662-671. Ανάκτηση από <http://dx.doi.org/10.4236/psych.2016.75068>
  11. Dawes, R. M., & Messick, D. M. (2000). Social dilemmas. *International Journal of Psychology*, 35, 111– 116. doi:10.1080/002075900399402
  12. De Groot J.I., M., Linda Steg M. (2010). Morality and Prosocial Behavior: The Role of. *The Journal of Social Psychology*. Ανάκτηση από <https://www.tandfonline.com/loi/vsoc20>
  13. De Young. (2014). Some behavioral aspects of energy descent: how a biophysical psychology might help people transition through the lean times ahead. *Front. Psychol.*, 5, pp. 1-16. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.01255>
  14. De Young, R. (2000). Expanding and evaluating motives for environmentally responsible behavior. *Journal of Social Issues*, 56, 509– 526. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00181>
  15. Deci E. L., Ryan R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human. *Psychological Inquiry*, 11:4,227-268. doi:10.1207/S15327965PLI1104_01

16. Dunlap R.E., Van Liere K.D., Mertig A.G. , Jones R.E. (2000). Measuring Endorsement of the New Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale. *Journal of Social Issues*, Vol. 56, No. 3, pp. 425–442. Ανάκτηση από <https://spssi.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/0022-4537.00176>
17. Fornara F., Pattitoni P., Mura M., Strazzera E. (2016). Predicting intention to improve household energy efficiency: The role of value-belief-norm theory, normative and informational influence, and specific attitude. *J. Environ. Psychol.*, 45, pp. 1-10. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.11.001>
18. Gaspar R. (2013). Understanding the Reasons for Behavioral Failure: A Process View of Psychosocial Barriers and Constraints to Pro-Ecological Behavior. *Psychological and Behavioral Aspects of Sustainability*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.3390/su5072960>
19. Geng J., Long R., Chen H., Li W. (2017a). Exploring the motivation-behavior gap in urban residents' green travel behavior: a theoretical and empirical study. *Resour. Conserv. Recycl.*, pp. 282-292. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.06.025>
20. Geng J., Long R., Chen H., Li W. (2017b). Exploring Multiple Motivations on Urban Residents' Travel Mode Choices: An Empirical Study from Jiangsu Province in China. *Economic and Business Aspects of Sustainability*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.3390/su9010136>
21. Gifford R. (2011). The dragons of inaction: Psychological barriers that limit climate change mitigation and adaptation. *American Psychologist*, 66(4), 290–302. Ανάκτηση από <https://doi.apa.org/doi/10.1037/a0023566>

22. Gifford R. D, Chen A. K. S. (2017). Why aren't we taking action? Psychological barriers to climate-positive food choices. *Climatic Change*, Volume 140, Issue 2, 1, Pages 165-178. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1007/s10584-016-1830-y>
23. Gifford R., Nilsson A. (2014). Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behaviour: A review. *International Journal of Psychology*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1002/ijop.12034>
24. Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St. (2019). A Multi-dimensional Measure of Environmental Behavior: Exploring the Predictive Power of Connectedness to Nature, Ecological Worldview and Environmental Concern. *Social Indicators Research*(143), σσ. 859 - 879. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1999-8>
25. Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St. (2019). How do motives and knowledge relate to intention to perform environmental behavior? Assessing the mediating role of constraints. *Ecological Economics*, Volume 165, 106394. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106394>
26. Gkargkavouzi A., Paraskevopoulos St., Matsiori St. (2018). Who cares about the environment? *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, σσ. 746-757. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1080/10911359.2018.1458679>
27. Gkargkavouzi A., Halkos G., Matsiori St. (2019b). Development and validation of a scale for measuring Multiple Motives toward Environmental Protection (MEPS). *Global Environmental Change*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.101971>
28. Gollwitzer P.M., J.A. Bargh. (1996). *The Psychology of Action: Linking Cognition and Motivation to Behavior*. Guilford Press, New York. Ανάκτηση από

- https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=v1LQVSI9hfMC&oi=fnd&pg=PA1&ots=BAzrK3YYVI&sig=Dy7IoFotC_LYiQBdPZHsnFN481A
29. Graves L.M, Sarkis J. (2018). The role of employees' leadership perceptions, values, and motivation in employees' provenvironmental behaviors. *Journal of Cleaner Production*, Volume 196, Pages 576-587. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.06.013>
  30. Guber, E. L. (2013). A cooling for change? Party polarization and the politics of global warming. *American Behavioral Scientist*, 57,93–115. Ανάκτηση από <http://dx.doi.org/10.1177/0002764212463361>
  31. Gunarto H. (2019). *Parametric & Nonparametric Data Analysis for Social Research: IBM SPSS*. United Kingdom: LAP Academic Publishing. doi:ISBN 978-6200118721
  32. Ilker Etikan, Sulaiman Abubakar Musa, Rukayya Sunusi Alkassim. (2015, December). Comparison of Convenience Sampling and Purposive. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*. doi:doi:10.11648/j.ajtas.20160501.11
  33. Kiriakidis S. (2016). Perceived Behavioural Control in the Theory of Planned Behaviour: Variability of Conceptualization and Operationalization and Implications for Measurement. *Strategic Innovative Marketing*. Springer Proceedings in Business and Economics., Springer, pp 197-202. Ανάκτηση από https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-33865-1_25
  34. Klöckner Chr. A. (2013). A comprehensive model of the psychology of environmental behaviour—A meta-analysis. *Global Environmental Change*,

- Volume 23, Issue 5, Pages 1028-1038. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.05.014>
35. Kollmuss A., Agyeman J. (2002). Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1080/13504620220145401>
36. Larson L., Stedman R, Cooper C, Deckera D. (2015, September). Understanding the multi-dimensional structure of pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*(Volume 43), σσ. 112-124. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.06.004>
37. Lindenberg S, Steg L. (2007). Normative, Gain and Hedonic Goal Frames Guiding Environmental Behavior. *Journal of Social Issues*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00499.x>
38. Lorenzoni E., Nicholson-Cole S., Whitmarsh L. (2007). Barriers perceived to engaging with climate change among the UK public and their policy implications. *Global Environmental Change*, Volume 17, Issues 3–4, Pages 445-459. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2007.01.004>
39. Manolas E. (2015). Promoting Pro-environmental Behavior: Overcoming Barriers. *Aegean Journal of Environmental Sciences (AEJES)*. Ανάκτηση από https://www.env.aegean.gr/wp-content/uploads/2015/06/Manolas_AEJES_2015.pdf
40. Moghimehfar F., Halpenny E. (2016). How do people negotiate through their constraints to engage in pro-environmental behavior? A study of front-country

- campers in Alberta, Canada. *Tourism Management*, Volume 57, Pages 362-372.
Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.07.001>
41. Noppers E.H., K. Keizer, J.W. Bolderdijk, L. Steg. (2014). The adoption of sustainable innovations: driven by symbolic and environmental motives. *Glob. Environ. Chang. Part A*, 25 (1) (2014), pp. 52-62. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.01.012>
  42. Nordlund A., Eriksson L., Garvill J. (2010). Barriers and facilitators for pro-environmental behavior. *Environmental Policy and Household Behavior: Sustainability and Everyday Life*, pp. 99-128. Ανάκτηση από https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=yT_TXYZ96e0C&oi=fnd&pg=PA99&ots=wwvZGJSG_u&sig=f5j_XN2qRHOH0fKcNBb9qMHKK5k&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
  43. Oskamp, S. (2000). A sustainable future for humanity? How can psychology help? *American Psychologist*, 55(5), 496–508. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.496>
  44. Pelletier L.G., Tuson K.M., Green-Demers I., Noels K., Beaton A.M. (1998). Why are you doing things for the environment?: the motivation toward the environment scale. *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 5, pp. 437-468. Ανάκτηση από <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1559-1816.1998.tb01714.x>
  45. Pelletier, L. G. (2002). A motivational analysis of self-determination for pro-environmental behaviors . *Handbook of self-determination research*, University of Rochester Press, p.p. 205–232. Ανάκτηση από <https://psycnet.apa.org/record/2002-01702-010>

46. Perkins E. H. (2010, December). Measuring love and care for nature. *Journal of Environmental Psychology*(Volume 30), σσ. 455-463. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.05.004>
47. Ryan R. M., Deci E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
48. Schultz P. W. (2001). The structure of environmental concern for self, other people, and the biosphere. *Journal of Environmental Psychology*, Volume 21, Issue 4, Pages 327-339. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1006/jenvp.2001.0227>
49. Schultz P.W. (2002a). Inclusion with Nature: The Psychology Of Human-Nature Relations. *Psychology of Sustainable Development* pp 61-78. Ανάκτηση από https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4615-0995-0_4
50. Schultz P.W., Shriver C., Tabanico J.J., Khazian A.M. (2004). Implicit connections with nature. *Journal of Environmental Psychology*, Volume 24, Issue 1, Pages 31-42. Ανάκτηση από [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(03\)00022-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(03)00022-7)
51. Schwartz S. H. (1977). Normative Influences on Altruism. *Advances in Experimental Social Psychology* Vol 10, Pages 221-279. Ανάκτηση από [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60358-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5)
52. Steg L. (2016). Values, Norms, and Intrinsic Motivation to Act Proenvironmentally. *Annual Review of Environment and Resources*, Vol. 41:277-292. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-110615-085947>
53. Steg L., Vlek Ch. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. *Journal of Environmental Psychology*

- Volume 29, Issue 3, Pages 309-317. Ανάκτηση από
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.10.004>
54. Steg, L., Bolderdijk, J. W., Keizer, K. E., & Perlaviciute, G. (2014). An integrated framework for encouraging pro-environmental behavior: The role of values, situational factors and goals. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 104–115. Ανάκτηση από <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.01.002>
55. Stern P. (2000). New Environmental Theories: Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior. *Journal of Social Issues*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>
56. Stern P. C., Dietz Th. (1994). The Value Basis of Environmental Concern. *Journal of Social Issues*, Vol. 50, No. 3, pp. 65-84. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb02420.x>
57. Stern P., Dietz Th., Abel Tr., Guagnano Gr., Kalof L. (1999). A Value-Belief-Norm Theory of Support for Social Movements: The Case of Environmentalism. *Huxley College on the Peninsulas Publications at Western Cedar*. Ανάκτηση από https://cedar.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=hcop_facpubs
58. Stern P.C., Kalof L., Dietz Th. Guagnano Gr. (1995). Values, Beliefs, and Proenvironmental Action: Attitude Formation Toward Emergent Attitude Objects. *Journal of Applied Social Psychology*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1995.tb02636.x>
59. Tanner C. (1999). Constraints on environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, Volume 19, Issue 2, Pages 145-157. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0121>

60. Villacorta M., Koestner R., Lokes N. (2003). Further Validation of the Motivation Toward the Environment Scale. *Environment and Behavior*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1177/0013916503035004003>
61. Villacorta M., Koestner R., Lokes N. (2003). Further vilidation of the Motivation Toward the Environment Scale. *Environmental and Behavior*, Vol. 35 No. 4, p.p. 486-505. Ανάκτηση από <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0013916503035004003>
62. Yara Arafat, Mohamed Izham Mohamed Ibrahim. (2018). Chapter 4 - The Use of Measurements and Health Behavioral Models to Improve Medication Adherence. *Social and Administrative Aspects of Pharmacy in Low- and Middle-Income Countries*. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-811228-1.00004-2>
63. Yoon J. I., Kyle G. T., Riper C. J, Sutton St. G. (2013). Testing the Effects of Constraints on Climate Change–Friendly Behavior among Groups of Australian Residents. *Coastal Management*, Volume 41, Issue 6, Pages 457-469. Ανάκτηση από <https://doi.org/10.1080/08920753.2013.841354>
64. Γκαργκαβούζη Α. (2020). Οικολογικά κίνητρα και περιβαλλοντικά υπεύθυνη συμπεριφορά: Δημιουργία και επικύρωση μιας νέας κλίμακας και εφαρμογή της στο πλαίσιο της θαλάσσιας βιοποικιλότητας, με την ταυτόχρονη διερεύνηση των αξιών που αποδίδονται σε αυτή. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
65. Ρούσσος Π, Ευθυμίου Γ. (2008). Σύντομο εγχειρίδιο SPSS 16. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

6. ABSTRACT

The present research paper examines the environmental motives that influence people's decision-making process of adopting a pro-environmental behavior. Fundamental behavioral theories were studied, such as The Norm Activation Model, the Theory of Planned Behavior, the Value- Belief – Norm Theory, the Self-determination Theory, the Model of Pro-Environmental Behavior, the Conceptual Model on Motivations to Adopt Sustainable Innovations, and the Green Environmental Motivation. Three assessment scales of environmental motives were also considered: Motivations Toward the Environment Scale, Environmental Motives Scale, and Multi-motives toward Environmental Protection Scale. Then, a brief presentation of the factors that inhibit the activation of environmental motives is introduced. Finally, a grouping of the motives is done based on their common characteristics.

This thesis has been conducted as part of my studies in the Interdepartmental Postgraduate Program "Education for Sustainability and the Environment" of the University of Thessaly.

Keywords: Environmental motivation, behavior, scales, barriers